

ASKERLIK EĞİTİMİNİN GENÇLERİN
RUHSAL DURUMLARINA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail Yeniçeri

ASKERLİK EĞİTİMİNİN GENÇLERİN RUHSAL DURUMLARINA ETKİLERİ

Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda
Erbaş Eğitimi Üzerine Yapılan Bir Araştırma

İsmail Yeniçeri /

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 1994

ÖZET

Bu araştırma, askeri eğitimin, gençlerin sahip oldukları somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlık, depresyon, kaygı, öfke, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikotizm olarak adlandırılan psikolojik belirtilerin oluşturduğu ruhsal durumlarına etki edip etmediğini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma, 1993 yılında Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olmak için eğitim görecektir 1972-3 celp erbaş adayları arasından, kolay ulaşılabilme ve gönüllü katılım ölçütlerine göre, yansız olarak seçilmiş 47 asker üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklere, eğitimlerinin ilk günü olan 1 Eylül 1992 tarihinde SCL 90-R testi uygulanmıştır. Daha sonra askerlik görevini, Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olarak, 1 Kasım 1993 tarihinde tamamlayan, 47 erbaş aynı SCL 90-R testi son kez uygulanmıştır. Her iki ölçümden elde edilen bulgular karşılaştırılarak, araştırmanın sonucuna ilişkin yargılara varılmıştır.

Erbaşların ruhsal durumlarını oluşturan psikolojik belirtilere ilişkin, erbaş eğitiminin başında ve sonunda uygulanan testler sonunda elde edilen puan ortalamaları arasında önemli farklara rastlanmamıştır. Ortalamalar arasındaki değişim, öfke, kişilerarası duyarlık, depresyon, bunaltı ve somatizasyonda gözlemlenmiştir. Erbaşların, erbaş eğitiminin başında ve sonunda ölçülen psikolojik belirtileri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile sınandığında, somatizasyon, obsesif-kompulsif, bunaltı, fobik bunaltı, paranoid düşünce ve psikotizm belirtilerindeki değişim

anlamalı çıkmaz iken kişilerarası duyarlık, depresyon ve öfke belirtilerindeki değişim anlamalı çıkmıştır.

Araştırma bulgularına dayanarak, askerlik eğitiminin, gençlerin ruhsal durumlarını, öfke belirtileri dışında olumsuz yönde etkilemediği yargısına varılmıştır. Öfke belirtilerinde gözlenen artış, erbaşların gerek ruhsal gerekse de fiziken açıdan rahatsız erlerin eğitiminden sorumlu olmanın verdiği gerginliğin, askerlik sonrası evlilik, iş bulma, vb. toplumsal sorunlarla birleşmesi sonucuna bağlanmıştır. Öte yandan araştırma, askerlik eğitiminin, erbaşın somatizasyon, obsesif-kompulsif, bunaltı, fobik bunaltı, paranoid düşünce, psikotizm belirtilerinde anlamalı bir değişikliğe yol açmazken, kişilerarası duyarlık ve depresyon belirtilerini normalden çok yüksek düzeydeyken, normale yaklaştırdığını ortaya koymuştur. Buna dayanarak, gençlerin askere giderken hissettikleri kaygının yersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Abstract

The goal of this research is to determine whether the military training has an effect on the soldiers psychological symptoms such as somatization, obsessive-compulsive, interpersonal sensitiveness, depression, anxiety, rage, phobic anxiety, paranoid thoughts and psychotism.

The research was carried out with 47 soldiers who were randomly sampled from a population of 1972-1973 petty officer candidates who were to be trained at Kütahya Air Force Soldier Training Brigade. Ease of being reached and voluntary participation were the criteria of being selected in the sample group. SCL 90-R test was applied to the sample on the September 1, 1992 which was the first day of their training program. These 47 soldiers completed their training on the November 1, 1993 and SCL 90-R test was applied to them for the second and last time. Findings of two measurements were compared and judged.

Comparing the two measurement findings, it was seen that there are not any significant difference between the tests. The most significant changes among the means were observed at symptoms of interpersonal sensitiveness, depression, and rage. On the other hand, the least change was observed at the symptom of anxiety and somatization.

Whether the difference was significant between the psychological symptoms of the petty officers before and after the training was tested using the t test and it was observed that the changes in the symptoms of somatization, obsessive-compulsive, anxiety, phobic anxiety, paranoid thoughts and psychotism were not significant while the changes in the

symptoms of interpersonal sensitiveness, depression and rage were significant. When the mean scores of the symptoms of interpersonal sensitiveness and depression are compared to the means of national inventory, it was determined that the military training has an positive effect on these symptoms.

Based on the findings, it was determined that the military training did not effect the psychological states of the soldiers except the rage symptom. The observed increase at the rage symptoms of petty was thought to be caused by the combination stress of being responsible for the training of soldiers, who may be both psychologically and physically uncomfortable, and the marriage, get a job, etc. type of social problems. Finally, it is obvious that young people' negative thoughts about the military before they come is not true.

ÖNSÖZ

Askerlik görevini yapmak amacıyla geldiği askerliğin başında, gençlerimizin yerleşik hayattan yeni bir hayata başlaması, askerliğin emir komuta zinciri, gerektiğinde canını verme kavramları karşısında kaygılı oldukları, ancak ilerleyen dönemlerde ve askerlik bitiminde, bu kaygının yerini olgunluk ve kendine daha güven gibi duygulara bıraktığı gözlemlenmiştir. Bu gözlem, en iyi “askerliği bitirmeyen, adam olamaz”, “asker olmayana kız vermezler” vb. atasözlerinde kendini hissettirir.

Askerliğin, kişiyi ruhsal açıdan etkileyip etkilemediği üzerine yeterli ve hatta hiç bir araştırmanın yapılmaması bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada ortaya çıkacak sonuçların, bu konuda elde edilecek ilk veriler olmaları nedeniyle araştırmanın önemli olacağı beklenmektedir. Araştırmada elde edilecek bulgular, askerlik eğitiminin geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Araştırma, “giriş”, “ilgili kaynaklar”, “yöntem”, “bulgular ve yorum” ve “özet, yargı ve öneriler” başlıklarını taşıyan beş bölümden oluşmuştur. Araştırmanın giriş bölümünde, araştırma problemi tartışılmış ve araştırma denenceleri oluşturulmuştur. Daha sonraki bölümde, araştırmacıya yol gösteren konuyla ilgili kaynaklar özetlenmiştir. Yöntem bölümü, araştırmada izlenen yöntemi içermektedir. Bulgular ve yorum bölümünde, araştırma sonunda elde edilen bulgular sunulmuş ve daha sonra özet, yargı ve öneriler bölümünde bu bulgular ışığında varılan yargı ve öneriler aktarılmıştır.

Bu araştırma bir çok kişinin yardım ve desteği ile yürütülmüştür. Başta, her türlü bilimsel çalışmayı destekleyen, beni bu tez için güdüleyen komutanım Tuğgeneral Erdoğan BATMAZ'a, araştırmada yardımlarını esirgemeyen, araştırmayı bilimsel biçime getirmeme yardım eden Doç. Dr. Gürhan CAN, Yrd. Doç. Dr. Oğuz GÜRSEL, araştırmanın her aşamasında bana yardımcı olan tez danışmanın Doç. Dr. Sezen ÜNLÜ'ye ve bu araştırmaya gönüllü olarak katılan, yansız ve doğru veriler toplamama yardımcı olan, askerliğini 1992-1993 tarihlerinde Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olarak yapan 1972-3 celp dönemi erbaşlarıma teşekkürlerim sonsuzdur.

Haziran 1994

Eskişehir

İsmail Yeniçeri

İÇİNDEKİLER

Sayfa	
ÖNSÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
BÖLÜM	
I. GİRİŞ	1
• Problem Durumu	1
• Problem Cümlesi ve Alt Problemler	5
• Denenceler	6
• Araştırmanın Önemi	7
Sayıtlar	8
Sınırlılık	9
Tanımlar	9
II. İLGİLİ KAYNAKLAR	10
• Askerlik Eğitimi	10
Subay ve Astsubay Eğitimi	11
Yedek Subay, Er ve Erbaş Eğitimi	11
• Gençlik	13
Kişilik	14
Benlik ve Kimlik	17
Katmanlararası İletişim ve Etkileşim	20
• Askerlik ve Gençlik	21
III. YÖNTEM	28
Araştırma Deseni	28
Evren ve Örneklem	28
Veri Toplama Aracı	29
SCL 90-R Ruhsal Belirti Tarama Testi	29
SCL 90-R Testinin Puanlaması	30

SCL 90-R Testinin Güvenirlik ve Geçerliği	31
SCL 90-R Testinin Güvenirliği	31
Türkiye’deki Güvenirlik Çalışmaları	31
SCL 90-R Testinin Geçerliği	32
Türkiye’deki Geçerlik Çalışmaları	32
Uygulama	33
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	33
IV. BULGULAR VE YORUM	35
Askeri Eğitim Alan Erbaş Adaylarının SCL 90-R Testine Göre Ruhsal Düzeylerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	35
V. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER	46
Özet	46
Yargı	47
Öneriler	48
EKLER	49
1. FRANSIZ GENÇLERİNİN ASKERLİK YAPMA NEDENLERİ	50
2. “ZAMAN YİTİRDİM” SORUSUNA VERİLEN CEVAPLAR	50
3. TÜRK GENÇLERİNİN ASKERLİĞİN NİTELİĞİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ	51
4. SCL 90-R TESTİNİN UYGULANDIĞI TÜRK GENÇLERİNİN RUHSAL DURUMLARINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI	51
5. ARAŞTIRMAYA KATILAN ERBAŞLARIN DOĞUM TARİHLERİ	52

6. SCL 90-R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİNE AİT GEÇERLİK KATSAYILARI	52
7. TÜRKİYEDE SCL 90-R TESTİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN ALT ÖLÇEKLERE AİT GEÇERLİK KATSAYILARI	53
8. SCL 90-R TESTİNİN ÖLÇEKLERİNE İLİŞKİN ARA KORELASYONLARI	53
9. SCL 90-R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİYLE MMPI'İN ALT ÖLÇEKLERİ ARASINDAKİ BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ KORELASYONU	54
10. SCL 90-R TESTİNİN MMPI'YLE OLAN BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ	54
11. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA, SAHİP OLDUKLARI RUHSAL BELİRTİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	55
12. SCL 90-R TESTİ	56
KAYNAKÇA	60

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO	Sayfa
1. FRANSIZ GENÇLERİNİN ASKERLİK YAPMA NEDENLERİ	50
2. “ZAMAN YİTİRDİM” SORUSUNA VERİLEN CEVAPLAR	50
3. TÜRK GENÇLERİNİN ASKERLİĞİN NİTELİĞİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ	51
4. SCL 90-R TESTİNİN UYGULANDIĞI TÜRK GENÇLERİNİN RUHSAL DURUMLARINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI	51
5. ARAŞTIRMAYA KATILAN ERBAŞLARIN DOĞUM TARİHLERİ	52
6. SCL 90-R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİNE AİT GEÇERLİK KATSAYILARI	52
7. TÜRKİYEDE SCL 90-R TESTİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN ALT ÖLÇEKLERE AİT GEÇERLİK KATSAYILARI	53
8. SCL 90-R TESTİNİN ÖLÇEKLERİNE İLİŞKİN ARA KORELASYONLARI	53
9. SCL 90-R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİYLE MMPI’İN ALT ÖLÇEKLERİ ARASINDAKİ BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ KORELASYONU	54
10. SCL 90-R TESTİNİN MMPI’YLE OLAN BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ	54
11. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI SOMATİZASYON DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	36

12. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI OBSESİVE-KOMPULSİVE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	37
13. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI KİŞİLERARASI DUYARLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	38
14. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI DEPRESYON DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	39
15. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI BUNALTI DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	40
16. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI ÖFKE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	41
17. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI PARANOİD DÜŞÜNCE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	42
18. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI SOMATİZASYON DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	43
19. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA SAHİP OLDUKLARI PSİKOTİZM DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	44
20. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA, SAHİP OLDUKLARI RUHSAL BELİRTİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	55

Bölüm I

GİRİŞ

Problem Durumu

Anadolu toprakları, tarihin her döneminde ticaret yollarının önemli bir kavşağı, toplumsal güvenliğin sağlanmasının iyi bir ön cephesi olarak tüm çevre ve hatta kimi uzak ülkelerin ilgi odağı olmuştur. Bugün, Anadolu üzerinde bulunan Türkiye Cumhuriyeti, çevresinde meydana gelen toplumsal ve siyasal hareketlilikle geçmiştekine benzer bir ilginin odağı olmaya devam etmektedir.

Soğuk savaş döneminin bitmesiyle ortadan kalkan iki kutuplu durağan gerginlik dönemi yerini, bölgesel ve çok kutuplu - sıcak çatışma dönemine bırakmış, bu çatışmalarsa Balkanlar ve Kafkaslar gibi Türkiye'yi çok yakından ilgilendiren bölgelerde yoğunlaşmıştır. Ortadoğu'da Körfez savaşıyla başlayan hassas denge, petrol ve su sorunlarıyla birleşerek, çevre ülkeleri sürekli olarak gerilimli bir ortama sürüklemektedir.

Batıda, Yunanistan'ın "sürekli gerilim politikası", terör örgütü PKK'ya verdiği destek ve güney Kıbrıs'ta silahlanmayı yoğunlaştırmasıyla aktif bir hal almıştır. Yaşanan olaylar, Türkiye Cumhuriyeti Devletini yeni stratejiler belirlemeye iterken, alınmaya çalışılacak tüm siyasal kararların arkasına sağlıklı ve sağlam bir destek koymayı gerektirmiştir. Dünya'nın bu kanayan bölgesinde destek olarak anlamlandırılabilir kurumlardan başında Türk Silahlı Kuvvetleri gelir. Ulusal birliğimizin ve bütünlüğümüzün güvencesi, güçlü Türk Silahlı Kuvvetleri, güne uygun ve

görevinin başında olduğu sürece, alınacak yeni siyasi kararlar daha gerçekçi olacaktır.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin değişen Dünya'ya ayak uydurabilmesinde, verilen askerlik eğitimi önemli rol oynamaktadır. Türkiye'deki askerlik eğitimini kabaca iki gruba ayırmak olasıdır. İlk grupta askerliği bir meslek olarak seçen subay, astsubay ve uzman erbaşları yetiştirmek amacıyla verilen askeri eğitim, ikincisinde de her erkek Türk vatandaşının belli bir yaşta yerine getirmek zorunda olduğu yedeksubay, er ve erbaş eğitimi yer almaktadır (İç Hizmet Kanunu, Sayı no. 211).

İkinci grupta yer alan erbaşlar, iç hizmet kanununa göre ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan onbaşı ve çavuş rütbesine sahip askerlerdir (İç Hizmet Kanunu, Sayı no. 211). Erbaş olmak üzere seçilen erler, genelde askeri davranış kuralları, süngüleşme eğitimi, silahlı hareketler, atış ve atış eğitimi, göğüs göğüse muhabere teknikleri ve diğer harp sanatları konularında eğitim alırlar.

Erbaşlara verilen askerlik eğitimi, gençlere yalnız savaş sanatı öğretmek ile sınırlı değildir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bağımsızlığını korumak için çeşitli savaş tekniklerinin öğretilmesi ile beraber, erbaş olmak için seçilen gençler Atatürk İlke ve İnkılapları, beden eğitimi, sağlık, eğitim yöntemleri, yangın ve yangından korunma vb. konularda da yetiştirilmektedirler. Ek olarak, hafta sonlarında düzenlenen kurslara katılan erbaşlar çeşitli mesleklere ilişkin beceriler kazanırlar.

Erbaş eğitimi alan erler iki ay sonra onbaşı, takip eden iki ay sonra da çavuş olurlar. Yani erbaş seçilme şartını sağlayan kişiler ancak dört ay

sonra çavuş olurlar. Çavuş olan kişiler dört ay kurs gördükleri taburdan sonra kıt'aya atanırlar. Kıt'ada manga komutanı, Tim komutanı veya Eğitim Çavuşluğu gibi fonksiyonu yüksek yerlere gelmektedirler. Bölük'te Subay, Astsubay olmadığında mesai sonrası zamanlarda 300-400 kişiye komuta ederler. Bu arada verilen konferans ve ekip çalışmalarıyla eğitimleri pekiştirilmekte, ufukları genişletilmekte ve eğitim seviyeleri düzenli olarak yapılan sınavlarla ölçülmektedir. Aldıkları görev oldukça önemlidir, komutanı oldukları er grubuna askeri eğitimin verilmesi, sorunların çözümlenmesinde yardımcı olunması, askeri kültürün öğretilmesi bu çavuşlar tarafından yapılmaktadır. Yasa gereği şartlar gerçekleştiğinde öldürme emri, ateş açtırma emri vermeye yetkilidirler. Kanun çavuşa oldukça önemli yetkiler vermiştir (İç Hizmet Kanunu, Sayı no. 211).

Önemli sorumluluklara sahip olan erbaşlar, acemi birliklerinde ya da merkezi sistemle erler arasından seçilirler. Erbaşların seçiminde, ortaokul ve yukarısı mezunu olma, 1.70 m ve yukarısı boya sahip olma, öğretim ve anlatım yeteneğinin bulunması ile fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olma gibi kriterleri aramaktadır (Er ihtisasları yönergesi).

Gerektiğinde bir grup erin yaşamından sorumlu olmak, öldürmek amacıyla olmasa bile ateş açma emri verebilme ve bir mermisi bile milyarları bulabilecek modern silahları kullanma yetkilerine sahip olmak gibi önemli sorumluluklar, erbaşların seçiminde neden onların ruhsal durumlarının da dikkate alınmasını gerekli kılan dayanaklardır. Genelde yirmi yaş civarında olan erbaş ve erbaş adayları, bu yaş grubunun tüm psikolojik özelliklerini göstermektedirler. Erikson (1968) yirmi yaş döneminde ergenlik çağındaki hızlı büyümenin azalarak sürdüğünü belirtir. Cinsel dürtü artışı, benliğin henüz tam olgunlaşmamış olması, toplumsal yerin tam kesinleşmemesi ve aileye bağlılığın sürmesi vb. nedenlerle bu

yaş dönemi sorunlarla yüklü bir dönemdir. Bu dönemde çatışmalar ve çabalar içinde bocalayan gencin durumunu tanımak güçtür. Kendine dost bildiği çok az kişinin dışında sır vermez. Anne ve babalar çocuklarını bir türlü anlayamadıklarını söylerler. Genç, dalgalanan duygular, değişken düşünce ve eylemler içinde kolay anlaşılabilen bir kişi değildir. Zaman zaman korkunç derecede yalnızdır, kimsesizdir, güvensizdir. Yirmi yaş dönemindeki genç, geçici sürede olsa belli gruplarla ya da kahramanlaştırdığı kişilerle aşırı özdeşim yapar. Belli bir süre için sanki kendi kimliğini yitirir.

Yirmi yaş dönemi, Özbay (1981)'a göre, "kişinin kendi kendisiyle ve çevresiyle dinamik bir denge ve uyum içinde olması" şeklinde tanımlanan ruhsal durum düzeylerinin en çok değişkenlik gösterdiği dönemdir. John Hopkins Üniversitesi'ndeki Psikometrik Araştırma merkezinde çalışmalarını sürdüren, Leonard R. Derogatis ve arkadaşları (1977), somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlık, depresyon, kaygı, öfke, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikotizm olarak adlandırılan psikolojik belirtilerin bireyin ruhsal durumları olduklarını saptamışlardır. Dağ (1991) ve Kırkpınar (1990), lise ve üniversite çağlarındaki öğrenciler üzerinde yaptıkları ölçümlerde, lise çağındaki gençlerde yukarıdaki ruhsal durumların genelde normalden daha düşük, üniversite çağındaki gençlerde ise daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Araştırmalardan elde edilen bulgular, gençlerin ruhsal durumlarının kısa bir dönemde çok fazla değişkenlik gösterdiği görüşünü desteklemektedir.

Her ne kadar, Tezcan (1972) yaptığı araştırmada, Türk insanının askerliği kutsal ve yapılması zorunlu bir görev olarak gördüğünü ortaya koymuşsa da, Sert (1992) yukarıda belirtilen yirmi yaş dönemi gençliğin doğasına ilişkin sorunların yanısıra askerliğin doğasında var olan sıkı emir-

komuta zinciri ve gerektiğinde vatan için canının istenmesi vb. ile ilgili kaygılar, evdeki bilinen yerleşik yaşamdan yeni, farklı bir yaşama geçecek olmanın verdiği belirsizlikle beraber Somali, Bosna'ya Türk askerinin gitmesi, terör örgütleri, Türk Cumhuriyetler ile ilişkiler vb. nedenlerle askerliğin son dönemlerde daha çok gündemde olması gençleri, bu yeni yaşamda “Başarılı olabilecek miyim?” sorusu ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Hiçbir sorumluluk almadan gelmiş bile olsa askerlik, gençlerin önemli sorumluluklar üstlenmelerini ve sonuçta sorumluluk duygusuyla beraber vatan savunmasında yer almanın mutluluğu ve olgunluğuyla dolu olarak, çeşitli kaygılardan uzak bir ruhsal düzeyle askerlik öncesi yaşantılarına dönmelerini beklemektedir. Çalışma ile bir ölçüde bu beklentinin gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılacaktır. Özetle, çalışma ile, askeri eğitimin erbaş adaylarının ruhsal durumlarına ve buna bağlı olarak askerlik düşüncelerine etki edip etmediği soruşturulacaktır.

Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Bu çalışmanın temel amacı, askeri eğitimin gençlerin sahip oldukları ruhsal durumlarına etki edip etmediğini araştırmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

- . Askeri eğitim, gençlerin ruhsal etkilere bağlı fiziksel rahatsızlıklar (somatizasyon) düzeyine etki etmekte midir?
- . Askeri eğitim, gençlerin istem dışı, kovulamayan ve yinelenen düşünce (obsesif-kompulsif) düzeyine etki etmekte midir?

- . Askeri eğitim, gençlerin kişilerarası duyarlık düzeyine etki etmekte midir?
- . Askeri eğitim, gençlerin ruhsal çöküntü (depresyon) düzeyine etki etmekte midir?
- . Askeri eğitim, gençlerin bilinç dışı çatışma (bunaltı) düzeyine etki etmekte midir?
- . Askeri eğitim, gençlerin öfke düzeyine etki etmekte midir?
- . Askeri eğitim, gençlerin bir nesneden gereksiz korku (fobik bunaltı) düzeyine etki etmekte midir?
- . Askeri eğitim, gençlerin bilinç-dışı kuşku (paranoid düşünce) düzeyine etki etmekte midir?
- . Askeri eğitim, gençlerin akli dengenin bozulma (psikotizm) düzeyine etki etmekte midir?

Denenceler

Aşağıda, hedef kitle, temel amaç ve araştırma soruları göz önüne alınarak saptanmış, bu araştırmada sınanacak olan denenceler yer almaktadır.

- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve *sonundaki ruhsal etkilere bağlı fiziksel rahatsızlıklar* (somatizasyon) düzeyleri farklılaşmaktadır.
- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve *sonundaki istem dışı, kovulamayan ve yinelenen düşünce* (obsesif-kompulsif) düzeyleri farklılaşmaktadır.
- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki *kişilerarası duyarlık* düzeyleri farklılaşmaktadır.

- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve *sonundaki ruhsal çöküntü* (depresyon) düzeyleri farklılaşmaktadır.
- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve *sonundaki bilinç dışı çatışma* (bunaltı) düzeyleri farklılaşmaktadır.
- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki *öfke* düzeyleri farklılaşmaktadır.
- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki *bir nesneden gereksiz korku* (fobik bunaltı) düzeyleri farklılaşmaktadır.
- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve *sonundaki bilinç dışı kuşku* (paranoid düşünce) düzeyleri farklılaşmaktadır.
- . Erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki *akli dengenin bozulma* (psikotizm) düzeyleri farklılaşmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Türkiye'de Silahlı Kuvvetler konusunda bilimsel araştırmalar özellikle toplumsal, ruhsal nitelikli olanlar yok denecek kadar azdır. Oysa Batı bilim çevrelerinde 1960'lerden bu yana öğretim programlarıyla, yayınlarıyla, bilimsel toplantılarıyla, araştırma merkezleriyle....ulusal ve uluslararası düzeyde silahlı kuvvetler konusu yoğun bir ilgi toplamıştır. Bunun sonucu olarak konu ile ilgili geniş bir literatür ortaya çıkarken öte yandan pek çok yan ve alt bilim dalları oluşmaya başlamıştır. Ordu sosyolojisi, askeri politika, savunma politikaları, savaş sosyolojisi, savaş ve barış araştırmaları, silahlanma, silahsızlanma, silah teknolojisi, strateji, jeostrateji, jeopolitik vb.

Dünyanın sayılı silahlı kuvvetleri arasında olan ve NATO'nun ikinci büyük ordusuna sahip Silahlı Kuvvetlerimiz ile ilgili yapılan araştırmalar

oldukça azdır. Son yıllarda aklımızda kalan tek araştıma Mehmet Ali Birand'ın 1986 yılında yaptığı "Emret Komutanım" adlı araştırmadır. Araştırma, Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili araştırma eksikliğini bir ölçüde giderebileceğinden önemlidir.

Türk Silahlı Kuvvetleri 800 bin kişilik mevcuduyla, 1986 yılında bütçenin %25'i (yaklaşık 1.5 trilyon TL.sı) harcanan ülkenin en iyi örgütlenmiş, bozulmadan bu güne kadar getirilmiş ve en disiplinli kuruluşudur. Türk toplumu ordusuyla iftihar eder. O'nun güçlü olmasını ister, başka hiç bir NATO ülkesinde bulunmayan bir yerde tutar (Birand, 1986). Türk toplumunun bu kadar önem verdiği ve kutsal saydığı askerliğin, Türk toplumunu oluşturan bireylere ruhsal açıdan ne verdiği, ne gibi değişmelere yol açtığının ortaya konması açısından da araştırma önemlidir.

Ayrıca, araştırma, birliklerde verilmekte olan askerlik eğitiminin geliştirilmesine de yardımcı olabileceği gibi Türk ordusu ile yapılacak olan araştırmalara da katkıda bulunabilir.

Sayıtlılar

1. Araştırmaya katılan denekler, ölçme aracını cevaplarırken içten ve yansız davranmışlardır.
2. Araştırmada kullanılan ölçü araçları geçerli ve güvenilirlerdir.
3. Ölçme aracı ruhsal durumları ölçmede yansızdır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmada elde edilen bulgular, Eylül 1992 - Ekim 1993 döneminde, Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda askeri eğitim alan 47 erbaş ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen bulgular SCL-90-R testi ile sınırlıdır.
3. Araştırma, askerlik eğitiminin, eğitimi alan gençlerin ruhsal durumlarına bir etkisinin olup olmadığı ile sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırmada geçen bazı kavram ve terimlerin hangi anlamlarda kullanıldığı aşağıda verilmiştir:

Asker: Askerlik yükümlülüğü altına giren resmi kıyafet taşıyan kişiler.

Erbaş: İhtiyaçları devlet tarafından karşılanan Onbaşı ve Çavuş rütbesine haiz asker.

Askerlik: Türk vatanının İstiklal ve Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak için harp sanatını öğrenmek ve yapmak görevidir.

Erbaş Eğitimi: Askeri bir gruba komuta ve liderlik yapmak amacıyla çavuş ya da onbaşı rütbelerine sahip olacak erler arasından seçilen askerlere verilen eğitim.

Genç: Askerlik çağı olan yirmi yaş civarı bireyler.

Denekler: Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda askerliğini erbaş olarak yapan askerler.

Bölüm II

İLGİLİ KAYNAKLAR

Yapılan kaynak taraması sonunda, askeri eğitimin gençlerin ruhsal durumları üzerindeki etkisini doğrudan inceleyen, gerek Türkiye’de gerekse de diğer ülkelerde hiç bir araştırmaya rastlanmamıştır. Aşağıda, askerlik ve gençlik kavramları üzerine ayrı ayrı yapılan araştırmalar biraraya getirilerek, askerliğin gençlerin ruhsal durumlarına etkisine ilişkin bir senteze ulaşılmaya çalışılmıştır.

Askerlik Eğitimi

Eğitim, genel tanımıyla istenilen yönde, kalıcı bir davranış değişikliği yaratmadır. Askeri eğitimle de sağlanmak istenen şey askeri tavır ve hareketler doğrultusunda askerlik görevini yerine getirmektir. Askerlik Türk Vatanı’nı İstiklal ve Cumhuriyeti’ni korumak için harp sanatını öğrenmektir. Harp sanatı kavramında, normal yaşantıdan farklı olarak, fiziki gücün geliştirilmesi, silah kullanma becerisi vb. çok farklı yeteneklerin kazanılması, kişilerden istenecektir. Bu farklı kavramı, istendik yönde, kalıcı bir davranış değişikliği yaratma süreci olarak ortaya koymak, askeri eğitimin en çarpıcı ve önemli özelliğidir. Harp sanatı kavramında, asker olacak kişilerin, gerektiğinde Türk İstiklal ve Cumhuriyeti’ni korumak amacıyla öldürmeyi ve bu uğurda ölmeyi göze alacak şekilde davranış değişikliğine uğraması hedeflenmektedir. Sivil hayatta fiziksel şiddete karşı olan bir insan, askeri eğitim’den sonra gerektiğinde fiziksel şiddet kullanarak kendini savunma zorunda olduğu bilincine varır.

Türkiye’deki askerlik eğitimini kabaca iki gruba ayırmak olasıdır. İlk grupta askerliği bir meslek olarak seçen subay ve astsubay yetiştirmek amacıyla verilen askeri eğitim, ikincisinde de her erkek Türk vatandaşının belli bir yaşta yerine getirmek zorunda olduğu yedek subay, er ve erbaş eğitimi yer almaktadır (211 Sayılı İç Hizmet Kanunu).

Subay ve Astsubay Eğitimi

Türk Silahlı Kuvvetleri’nde görev yapan subaylar, 1111 sayılı Kanunu’na göre silahlı kuvvetlerine katılmış, “asteğmen”den “mereşal”e kadar rütbeye sahip olan askerlerdir. Subaylar, üniversite ya da Harp okulları mezunu olmuş, askerliği meslek olarak seçmiş kişilerdir. Üniversite sonrası subay olmaya karar veren kişiler, üniversite bitirme koşuluna ek olarak, Silahlı Kuvvetleri’nce verilen askerlik, insan psikolojisi ve yönetim konularındaki programları tamamlamalıdır.

Türk Silahlı Kuvvetleri’nde görev yapan astsubaylar, 1111 sayılı Kanuna göre silahlı kuvvetlerine katılmış, “astsubay çavuş”tan “kıdemli başçavuş”a kadar rütbeye sahip olan askerlerdir. Astsubay olacak gençlerde, lise mezunu olmak koşulu aranmaktadır. Bir yıl süren astsubay’lık eğitiminde gençler, subay eğitiminde olduğu gibi askerlik, insan psikolojisi ve yönetim konularında eğitilirler.

Yedek Subay, Er ve Erbaş Eğitimi

Türk Silahlı Kuvvetleri’nde görev yapan yedek subaylar, 1111 sayılı Kanun’a göre üniversiteyi bitirdikten sonra, yedek subaylık sınavında

başarılı olarak, zorunlu askerlik hizmetlerini subay olarak yerine getiren askerlerdir. Yedek subaylık süresi oniki aydır.

Er, 211 sayılı İç Hizmet Kanunu'na göre ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan rütbesiz askerlerdir. Her er onbeş ay askerlik yapar.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görev yapan erbaşlar, 211 sayılı İç Hizmet Kanunu'na göre ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan çavuş ya da on başı rütbesindeki askerlerdir. Erbaşlar da erler gibi on beş ay süresince askerlik yaparlar. Erbaş eğitiminin temelinde, gençlere harp sanatını öğretme yatmaktadır. Ancak, erbaş eğitimi içinde sadece askeri konular verilmemektedir. Askeri konular dışında şahsi sağlık, Atatürk ilke ve devrimleri; beden eğitimi, uzak doğu sporlarını özümseyen yakın boğuşma (göğüs göğüse muharebe), nükleer-biyolojik savaş, haritacılık, trafik, toplu oyunlar ve karşılaşmalar, liderlik, adabı muaşeret, yangın, teknik eğitim vb. konularda da eğitim görmektedirler.

Erbaşlar da, erler gibi sabah 06:00 da kalkıp, 22:00 de yatmaktadırlar. Güne sabah sporu ile başlanmakta, 8 saatlik ders saati sonunda akşam toplanması yapılmakta ve her akşam İstiklal Marşı okunarak er grubunun milli birlik ve beraberliği için ortam sağlanmaktadır. Akşam yemeğinin sonunda gece etüd yapılmakta, gündüz verilen bilgiler tekrarlanmaktadır. Bütün eğitim süresi boyunca söylenen marşlar ve derslerle (Türkiye Cumhuriyeti'nin ayrı ayrı noktalarından gelen) erler aynı pota içinde yoğrularak vatana ve millete bağlılıkları artırılmaktadır. Bütün bu süreç içinde çok faal bir görev alan Çavuş'a büyük iş düşmektedir. Bu eğitimin temel hedefinin Türk İstiklal ve Cumhuriyeti'ni korumak olduğu gözden kaçmamalıdır.

Bu eğitim çerçevesi içinde AIDS ve bu hastalıktan korunma, nüfus planlaması vs. gibi konferanslarla güncel problemler de erlere anlatılmaktadır. Hiçbir konuda eğitimi olmayan küçük yerleşim birimlerinden gelen, hem çağdaş yaşam doğrultusunda, hemde askeri yaşam doğrultusunda iki aylık sürede erleri eğitmeye çalışan bu çavuş grubunun eğitim sonunda kazanacağı liderlik ve yönetim deneyiminin büyük boyutlarda olacağı aşikardır.

Gençlik

Yörükoğlu (1986) gençliği, çocukla erişkinlik arasında yeralan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi biçiminde tanımlamaktadır. Ergenlikle başlayan hızlı büyüme gençlik çağının sonunda bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla biter. Genellikle ilk ergenlik belirtileriyle başlayan gençlik çağı büyümenin durmasına kadar sürer ve 12-21 yaşlarını kapsar. Bu çağa Batı dillerinde büyüme anlamına gelen “adolescence” adı verilir. İngilizce’de “teenage” sözünde 13 - 19 yaşları arasındaki gençlik dönemini belirtir. Gençlik çağının tanımı bedensel ve cinsel gelişmeye göre yapılırken başlangıcı da, bitişide belirsiz olmaktadır. Çünkü ergenliğe giriş erken veya daha geç olabilmektedir. Genellikle 12-15 yaş arası, ergenlik gelişmesini içine alan ilk gençlik dönemi olarak tanımlanır. 15 ila 21 yaş arası asıl gençlik dönemidir. 21 - 25 yaş arası da uzamış gençlik olarak bilinir.

Birleşmiş Milletler Örgütü’nün (1988) tanımına göre “genç, 15 ila 25 yaşları arasında öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan, ve ayrı konutu bulunmayan kişidir”. Bu tanıma göre genç, cinsel olgunlaşmasını tamamlamış ancak bağımsızlığını kazanıp erişkinler arasına katılmamış kişidir. Gerçekten gençlik, hem biyolojik ve ruhsal hemde

toplumsal bir kavramdır. Kişi üretici duruma geçtiği veya yuva kurup çalışmaya başladığı zaman gençliğin çağı bitmekte, erişkinlik başlamaktadır. 16 yaşında bir erkekle 14 yaşında bir genç kızın evlendirildiği kırsal kesimde gençlik çağı kısa sürmekte buna karşılık yüksek öğrenimdeki bir gençte 25 yaşına dek uzayabilmektedir.

Kişilik

Bugüne dek yapılan tanımlarla kişilik “bir insanı başkalarından ayıran bedensel ve ruhsal özelliklerin tümü” olarak değerlendirilmiştir. Davranışçı ruhbilimciler kişiliğin iletiye, uyarana cevap veren organizma olarak kabul ederler ve “bireyi başkalarından ayıran, kendine özgü (karakteristik) davranışların bütünü” olarak tanımlarlar (Köknel, 1986)

İnsanların davranışı, başka bir değişle insan organizmasının iletileri, uyaranlara verdiği cevap beden ve ruh yapısının özelliklerine, toplumsal durumu ve rolüne bağlı olarak değişir. İnsanları beden ve ruh yapıları farklı olduğuna, değişik toplumsal durum ve rolde bulunduklarına göre, zarar veren etkenler karşısında da farklı davranış biçimleri ortaya çıkar. Zararlı fizyolojik etkenler bile insanlarda birbirinden farklı davranışlara yol açar. Kimi insan sıcaktan, kimi ise soğuktan hoşlanmaz, kimisi kuru, kimisi nemli havalarda dışarı çıkmak istemez. Ruhsal ve toplumsal kaynaklı, zararlı etkenlerde insanlarda birbirinden çok farklı davranışlara neden olur. Kimi insan kırııcı söze “kulak asmaz”, kimi insan “yan baktıktan”; kimi insan başkaları ile ilişki kurmak için çabalar; kimi insan başkaları ile birlikte olmaktan sıkılır.

Kişiliği bir bütün olarak ele almadan önce, genelde davranışın farklı olmasından, özelde zararlı etkene karşı farklı davranış biçimi göstermede önemli rolü olan kişilik katmanlarını özetlemek istersek: En alt katmanda kişiliğin bedensel nitelikleri bulunur. Bunlar arasında kalıtımla geçen ve gebelik sırasında dölüt üzerinde etkili nedenlerin oluşturduğu, bedene ilişkin özellikler, sakatlıklar, özürler yer alır.

İkinci katmanda bedensel ve ruhsal yapının oluşmasında gelişmesinde rol oynayan bedensel yapıya biçim ve renk veren iç salgı bezlerinin işlevi bulunur.

Üçüncü katmanda kişiliğin oluşup gelişeceği ruhsal yapının temelini oluşturan zeka vardır.

Dördüncü katmanda yaşam gereksinimlerini karşılamaya yönelik iç güdü ve dürtülerden oluşan güdüler yer alır.

Beşinci katmanda güdülerden kaynaklanan duygular ve coşku alanı vardır. Bu katmanın kişiye özgü niteliklerine huy (mizaç) adı verilir. İç ve dış uyarımlara bağlı olarak kişinin mizacında ortaya çıkan kısa süreli değişmelerde duygu durumu (ruh hali) adını alır.

Altıncı katmanda kişiliğin benliği bulunur. Benliğin kendi iç ve dış çevre ile kesintisiz sürüp giden iletişim ve etkileşimi kişiliğe özgü özellikleri verir.

Yedinci katmanda kişiliğin dışarı yansıyan başkaları tarafından algılanan, değerlendirilen duyguları, düşünceleri, tutumları, davranışları, hareketleri ve eylemleri vardır. Bir başka deyişle, bu katman daha önceki katmanlarda oluşan öznel kişilik yapısının nesnel, gözlenebilen, ölçülebilen yanısıdır.

Sekizinci katmanda kişiliğin dışarıya yansıyan özelliklerinin toplum değerleri, kuralları ve ahlak açısından değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan karakter vardır. Bu katman kişiliğin benimsediği değer yargılarının başkaları tarafından değerlendirilmesi sonucu oluşur.

Dokuzuncu katman kişinin kendine olduğu ya da olmak istediği biçimde kabullenmesi ya da kabul ettirmesi, kişiliğinin gerçekliğini kanıtlaması, kendini varolması için başvurduğu yöntemler, yollar, bu amaç uğruna harcadığı çaba ve ortaya çıkardığı ürünlerden meydana gelir.

Onuncu katmanda kişi, kişiliğini oluşturan önceki katmanların bilincinde olarak, akıp aniden zaman içinde evrendeki yerini ve değerini saptar.

Köknel (1987), kişiliği oluşturan bu katmanları kısaca bedensel, ruhsal ve toplumsal olmak üzere üç grupta toplar ve her katman arasındaki sürekli iletişim ve etkileşim sonucu, kişiliğin bir bütün olarak ortaya çıktığını savunur.

Benlik ve Kimlik

Ben, benlik, kişilik çoğunlukla eş anlamlı olarak kullanılan kavramlardır (Yörükoğlu, 1986). Kişiyi o kişi yapan, başkalarından duygu, tutum ve davranışların tümünün örgütlenmiş bütünlüğünü anlatır. İnsan kişiliğini, benliğini nesnel olarak değerlendiremez. Benlik kavramı (self concept) insanın kendi benliğini algılayış ve kavrayış biçimi olarak tanımlanır. Kişinin kendini nasıl görüp, nasıl değer biçtiğini anlatır. Bu değerlendirme gerçeklere uymayabilir. Kişi kimi alanda kendini yüceltebilir, kimi alanda küçültebilir. İnsanalar genellikle kendilerini olduklarından güçlü daha zeki, daha yetenekli ve daha erdemli görme eğilimindedirler. Olumsuz yönlerini görmemeye, olumlu yönlerini de abartıp öne çıkarmayı yeğlerler.

Yörükoğlu, benlik ile benlik kavramının birbiri üstüne konmuş bir çember gibi veya dikdörtgen gibi olduğunu söylemektedir. Çember benliği, dikdörtgende onun üstüne konmuş benlik kavramını simgelesin. Her ikisinin çakıştığı alan benlik ile benlik kavramının uygunluk gösterdiği alandır. Dikdörtgenin çemberden taşan köşeleri ise benlik kavramının benliğe uymadığı alandır. Dikdörtgenin çemberde örtmediği alan ise benliğin kavranamayan, algılanamayan bölümleridir. Dikdörtgenin köşelerinin çemberden taşan parçaları ise kişinin kendini olduğundan değişik algıladığı bölümleri belirtir.

Her insanın ulaşmak istediği bir benlik vardır. Kişi özlediği, kendine yakıştırdığı bu ideal benlik kavramını geliştirmeye çabalar. İdeal bene yaklaştıkça mutlu olur. Kimi zaman bu ideal ben, biri düş, bir özlek olarak kalır. Kimi insan için bu ideal benliği gerçekleştirmek bir ölüm kalım sorunu olur. Kişi bu amaca ulaşmak için çalışır, çabalar, ulaşamazsa

mutsuz olur, kendisine saygısını yitirir. İdeal benliğin gerçek dışı olduğu durumlarda kişi bunalıma düşer. Kendi kendinden beklentisi çok yüksek olan kişi genellikle bilinç dışı dürtülerin ve tutkuların buyruğundan çıkamayan kişidir. Ana, babasının sevgisini ayakta tutabilmek için onları umut kırıklığına uğratmamak için başarıdan başarıya koşmalıdır. Başka bir deyişle, benliğine saygısını yitirmemek için hep çalışmak, tıpkı düşmemek için sürekli pedal çeviren bir bisiklet sürücüsü gibi çabalamak zorundadır.

Çocukta iç gözlem yeteneği gelişmemiştir. Kendi duygularını düşüncelerini incelemeyiz, tartıp değeriendirmez. Kendi davranışlarını değeriendirme ve kendisine başkasının gözüyle bakma yeteneği zayıftır. Ben neyim, kimim, nasıl bir insanım” sorularını sormaz. Kendini bir bakıma olduğu gibi kabüllenir, başkalarından ne bakımdan ayrıldığı konusunda kafa yormaz. Örneğin, bir şeyden korkuyorsa, herkeste bu korkunun var olduğunu sanır. Öcünden korkuyorsa, annesine usulca yaklaşıp “öcüüü” diye korkutmaya çalışır. Güzel mi çirkin mi diye pek düşünmez. Yaşıtlarıyla hiç geçinemeyen, durmadan sataşıp kavga çıkaran bir çocuğa sormuştum, neden kavga çıkıyor diye. Verdiği yanıt kısa ve kesindi: “ben kimseyle kavga etmiyorum onlar benimle ediyor”.

Gençlik çağı benlik kavramının öne geçtiği çağdır. Genç, çocukluğunda dışa dönük olan antenlerini kendi içine çevirmeye başlar. Duygularını inceler, bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğunu, ne olmak istediği konusunda kafa yormağa başlar. Bunlar benlik anlayışının belirtileridir. Kendisini aşağı görmekle yücelmek arasında gider gelir. Adını beğenmez, yürüşünü, duruşunu beğenmez. Çünkü bedenini algılayışı (beden imgesi) ile benlik kavramı arasında sıkı bir ilişki vardır. Kısacası, benliği gencin baş uğraşı, düşüncelerinin odağı olur. Bir bakıma benliğin şişmesi söz konusudur. Sürekli düş kurar, hayallere dalar, kendini

kahramanca işler yapan biri, hayranlık duyulan bir spor yıldızı, bir sinema oyuncusu, buluşlar yapan bir bilgin, göz kamaştırıcı bir hekim, ülkesini birden kalkındıran bir devlet adamı ya da kadınları ardından koşturan yakışıklı ve zengin bir insan olarak görebilir. Düşüncelerini, duygularını kağıda döker, şiir yazar, günlük tutar. Kendine ilkeler saptar, sık sık değişen tasarımlar yapar. Gelecek yıl okulda çok başarılı olacağına söz verir. Tuttuğu günlükte ipe sapa gelmez düşünceler, çılgın hayaller, gerçekleşmeyecek özlemler, karamsar duygular yan yana yer alır. Kız-erkek ilişkileri ile, cinsel duygularla ilgili görüşlerini yazar. Yazdıklarını kimsenin görmesini istemez. Günlüğünü kardeşinin ya da annesinin okumasına büyük tepki gösterir, öfke nöbetleri geçirir. Bunu özel yaşamına bir saldırı olarak görür. Kendisi artık çocuk değildir, yalnız kalmaya gereksinimi vardır. Odasına kapanıp saatlerce hayal kurabilir. Oysa çocukluk çağında bir çocuk tek başına bir odada kalmaya katlanamaz. Bu nedenle çocuk, odasına cezalandırılmak için yollanır. Oysa bir ergen için odası özel sığınağıdır, kendi bulduğu yerdir.

Bu çağda benlik kavramı sürekli iniş çıkış ve dalgalanma gösterir. Çünkü genç kendine yakışacak bir kimlik aramaktadır. Kendini sürekli tartmakta, değerlendirmekte, eleştirmektedir. Kendisini ana, babasından ve başkalarından ayıran özelliklerini öne çıkartmakta, benliğini yeni baştan düzenlemeye uğraşmaktadır (Yörükoğlu,1986).

Can (1990) benlik tasarımının bireyin kendisi hakkında geliştirmiş olduğu kavramların bir ifadesi olarak, kişiliğin önemli bir boyutunu oluşturduğunu belirtmektedir. Can lise öğrencileri üzerinde yaptığı

araştırmada öğrencilerin benlik tasarımlarını etkileyen etmenleri incelemiştir. Araştırma, lise çağındaki gençlerin benlik tasarım düzeyleri özlük niteliklerinden, akademik ve toplumsal nitelikleriyle mesleki beklentilerinden, öğretmenleri ve ana-babaları ile olan ilişkilerinden, ailenin çeşitli özelliklerinden değişik derecelerde etkilendiğini ortaya koymuştur. Can araştırmasında gençlerin benlik tasarım düzeylerini etkileyen en önemli değişkenlerin başında, gençlerin öğretmenleriyle olan ilişkilerinin geldiğini belirtmektedir.

Genel olarak ana-babanın, öğretmenin ve toplumun gençlerden beklediği dengeli ve sağlıklı bir kişilik geliştirmeleri, yeteneklerini en st düzeyde kullanabilmeleri, böylece mutlu ve topluma yararlı bireyler olmalarıdır. Can'a göre bu, gerek aile, gerek eğitim ortamlarında, gençlere ağdaş bilgi ve beceriler kazandırabilmek kadar, psikolojik sağlıklarının da en uygun biçimde gelişebilmesine olanak verecek bir ortamın hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Katmanlararası İletişim ve Etkileşim

Kişi sürekli olarak dış ve iç ortamdan gelen iletilerin, uyarıların etkisi altındadır. Kişilik katmanlarının bedensel ve ruhsal olanları, organizmanın i ortamını oluşturur. Bu i ortamına gelen iletiler fizyolojik kaynaklıdır, yani organizmanın i ortamında iletiler söz konusudur. Ruhsal yaşam fizyolojik yaşam üzerinde oluşur. Fizyolojik iletiler, katmanlar arası iletişim ve etkileşim ruhsal yaşantıya yansır. rnek olarak, soya çekimle gelen bir gen nedeniyle kanda çalışma olur. Bu durum bir insanın ruhsal durumunu etkiler. Onu canlı, hareketli kolay öfkelenen bir insan yapar.

Bu insanın kolay öfkelenmesi başkalarıyla iletişimi bozar. bozuk iletişim de onu daha öfkeli duruma getirir.

Katmanlar arasında sürekli iletişim ve etkileşim vardır. Soya çekim beden yapısını, beden yapısı mizacı etkiler. İnsanın benlik yapısının gelişmesinde, toplumsal dururmda ve rolünde mizacın etkisi olabilir. Örneğin babasından soya çekim yoluyla gelen dışa dönük mizaçlı bir insan başkalarıyla kolay iletişim kuran bir benlik yapısı aldığı rolde, olumlu ve olumsuz yönleriyle benliğini, huyunu, mizacını değiştirebilir. Onu öfkeli, sinirli, karamsar ya da iyimser yapabilir (Köknel,1987).

Askerlik ve Gençlik

Askerliğin genellikle teknolojik yapısı toplumları ilgilendirmiştir. Altmışlı yıllardan bu yana Avrupa'da jeopolitik, jeo-stratejik silahsızlanma, silah teknolojisi vb. askerlikle ilgili çok farklı konularda araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak, askeri- sosyolojik konularda yapılan araştırmalar, askeri-psikolojik konularda yapılmamıştır. Türkiye'ye baktığımızda yukarıda anılan konularla birlikte askerlik üzerine yapılan bilimsel araştırmaların sayısının bir elin parmaklarını geçmediğini görüyoruz. Bozdemir'in (1982) "Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları" ve Birand'ın (1986) "Emret Komutanım"ı, bu konuda yapılan araştırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Askerliğin yeri ve zamanı geldiğinde kutsal duygular için kişiden canının istenmesi kişilerde doğaldır ki psikolojik değişimler yaratır. Bu konuda Vietnam'da Amerika Birleşik Devletleri'nin uğradığı yenilgi Amerikan halkında "vietnam sendromu" denilen bir duygu yaratmıştır.

A.B.D. ordusunun yaptığı her yurtdışı operasyon Amerikan halkında bu sendromun hortlamasına neden olmaktadır. Körfez savaşının yarattığı psikolojik ve sosyal değişimler haber olarak basına yansımıştır. Amerikan askerlerinde boşanma olgusu, kulaklarda çınlama, depresif belirtiler, sosyal hayata katılmama vb. değişimler görülmüştür (Sabah, 11 Mayıs 1994, s. 4).

Fransa’da, 1971 yılında 1378 askerliğini yapmamış ve 648 yapmış genç üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, “bir askeri savunma yapmak durumunda kalırsanız bunu neden yaparsınız?” sorusuna verilen cevaplar Ek 1’de yer alan Tablo 1’de verilmiştir (Comission Armee-Jeuness, 1971). Tablo 1’den de gözlemleneceği üzere denekler, askeliğin, özgürlüklerini korumak için yapılması gereken bir görev olduğunu düşünmekte. Aynı araştırmada deneklerin “askerlikte zaman yitirdim” önermesine verdiği yanıtlar Tablo 2’de (Ek 2) verilmiştir. Araştırma, gençlerin üçte-birinin, askerliği bir zaman öldürme süreci olarak gördüğünü ortaya çıkarmıştır.

Tarihsel olarak anti-militarist, anti-otariter gelenekleri güçlü olan ve dini ya da felsefi nedenlerle askere gitmeyi reddetmenin yasal hak olarak tanındığı bir ülke olan Fransa’da yapılan araştırma sonuçları, Birand (1986) ve Bozdemir (1982)’in araştırmalarında elde edilen Türk toplumunun askerliğe ilişkin düşünceleri ile ilgili bulgularıyla benzeşmemektedir.

Birand ve Bozdemir’in yanısıra, Tezcan (1973) 1972-1973 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde öğrenim gören 200 öğrenci üzerinde yaptığı “Stereotipler ve değerler” başlıklı araştırmada, askerlik hizmetinin niteliğine ilişkin sorulara Tablo 3’deki (Ek 3) cevapları elde etmiştir.

Tezcan'ın bulguları ile Fransa'da yapılan araştırma bulguları karşılaştırıldığında, Türk gençleri askerliği, kutsal ve yapılması zorunlu bir görev olarak görürken, Fransız gençlerinin askerliği, ancak özgürlüklerini yitirme tehlikesi durumunda zorunlu bir görev ve aksi durumlarda ise bir zaman yitirme süreci olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır.

Benzer bir çalışmada (Bozdemir, 1982), “en çok takdir edilen kişiler”e ilişkin bulgular sonunda, ilk sırayı %76.5 ile ulusal askeri önderler alırken, aynı grup ikinci sırada da önemli derecede yer tutmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri üzerine yapılan en geniş boyutlu araştırma Birand'ın “Emret Komutanım” adlı eseridir (1986). Eserde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin verdiği eğitimin güçlüğü ve Atatürk'e bağlılığı ortaya konmuştur. Gençlerin psikolojik durumlarıyla ilgili yapılan bir çalışmada (Sert, 1992), gençlerin askerlikle ilgili bazı düşüncelerine ilişkin bulgular saptanmıştır. Araştırma, askerlik çağındaki gençlerin, askerliği kutsal ve yapılması gerekli bir ödev olarak görmelerine rağmen, yeni bir hayata başlamanın verdiği belirsizlik ve askerliğin doğasına ilişkin beklentiler nedenleriyle askere giderken çeşitli kaygılar taşıdıklarını ortaya koymuştur.

Askerlik yaşı olan yirmi yaş döneminde bireyin, “kişinin kendi kendisiyle ve çevresiyle dinamik bir denge ve uyum içinde olması” (Özbay, 1981) şeklinde tanımlanan ruhsal durumu en çok değişkenlik gösterdiği dönemdir. John Hopkins Üniversitesi'ndeki Psikometrik Araştırma merkezinde çalışmalarını sürdüren, Leonard R. Derogatis ve arkadaşları (1977), somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlık, depresyon, kaygı, öfke-düşmanlık, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikomatizm olarak adlandırılan psikolojik belirtilerin bireyin ruhsal

durumları olduklarını saptamış ve bu bulgular ışığında kısaca SCL 90-R olarak adlandırılan ruhsal belirti tarama listesini geliştirmişlerdir. SCL 90-R, günümüzde ruhsal durumların düzeylerini ölçmede kullanılan temel ölçme araçlarında biri konumundadır. SCL 90-R listesinin sorguladığı ruhsal durumları şöyle tanımlanmıştır:

Somatizasyon: Somatizasyon bozukluğunda uzun yıllar süren çok değişik, fiziki belirtilerle süren bir rahatsızlık söz konusudur. Bu belirtiler arasında ses kısılması, sağırılık, yutma güçlüğü, soluk darlığı, çarpıntı bulunur. Somatizasyon bozukluğunun ayırıcı tanısında depresyon, panik ve yaygın bunalı vardır. Bu hastalar kolaylıkla hastanelere yatabilmekte, gereksiz yere ameliyat olabilmektedirler (Breuer&Freud, 1985).

Obsesif- Kompulsif Reaksiyon: Saplantı , istenç dışı gelen, isanı tedirgin eden, benliğe yabancı, bilinçli çaba ile kovulamayan, yineleyen düşüncelerdir. Hasta bunlardan kurtulmak ister, fakat herhangi bir düşüncüyü atmaya çalışmak ister istemez o düşüncüyü kafasında yaşatır. Çabaladıkça artar, sıklaşır ve hasta çok bunılır (Öztürk, 1989).

Depresyon: Genel karamsarlık, ümitsizlik duyguları, hareketlerde ağırlaşma şeklinde belirtiler gösteren depresyon , genel anlamda ruhsal çöküklük durumudur. Depresyondaki belirtiler, sürekli üzümlük, kederlilik, isteksizlik ve yorgunluk halidir (Beck, 1961).

Psikotizm: Psikotizmlerde genellikle hastalığın derecesi oldukça ağır ve ilerlemiştir. Kişilik bütünlüğü ve benlik işlevleri dağılmıştır. Bu kişilerde topluma uyum bozuktur. İç uyumları bozuk yada

çalışmaz durumdadır . Kişiler arası ilişkileri bozuk, çelişkili ve tutarsızdırlar (Öztürk, 1989).

Bunaltı: Dışarıdan gelen bir tehlikeye karşı olan duygusal tepkiye korku denir. Bilinç dışı tehlikeye karşı coşkusal tepki korku ise, bilinçdışı olan ve nesnesi kişice tanınmayan içten tehlikelere karşı tepki de bunaltıdır (Bewlby, 1951).

Fobik Bunaltı: Klasik anlamda fobi normalde korkulmayacak belli bir durum ya da bir nesne karşısında ortaya çıkan korkudur. Fobik durumda şu klinik belirtiler görülür; şiddetli korku , fobi nesnesinden kaçma gereksinimi (Öztürk, 1989).

Paranoid Düşünce: Paranoid düşüncenin temel özelliği kişinin yadsıma ve yansıtma düzeneklerini aşırı derecede kullanmaya eğilim göstermesidir. Kişinin kendisi için yasak bulduğu eğilimlerin önce yadsıma ve sonra dışardaki bir nesneye yansıtılması ve o nesnede varmış ya da o nesneden geliyormuş gibi alınmasıdır (Cameon, 1973).

Kırkpınar (1990) ve Dağ (1991), SCL 90-R testinden yararlanarak Türk gençlerinin ruhsal durumlarına ilişkin çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Araştırmalarda elde edilen bulgular Tablo 4’de verilmiştir. Tablodan da gözlemlenebileceği gibi, araştırmalarda, lise çağındaki gençlerde somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlık, depresyon, bunaltı, öfke, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikomatizm olarak adlandırılan psikolojik belirtilerin genelde normalden daha düşük, üniversite çağındaki gençlerde ise daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmalardan elde edilen bulgular, gençlerin ruhsal

durumlarının kısa bir dönemde çok fazla değişkenlik gösterdiği görüşünü desteklemektedir. Ayrıca, Kırkpınar ve Dağ'ın elde ettikleri bulgular, Çuhadaroğlu'nun 1985 ve 1986 yıllarında, lise ve üniversite çağındaki gençlerin psikolojik belirti dağılımları üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarıyla benzeşmektedir.

Spor, Türkbıkmaz, Akyıldız ve Akayoğlu (1987)'da gençlerin ruhsal durumları üzerine çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Örneğin, iş kazası yüksek ve düşük işlerde çalışan gençler üzerine yaptıkları araştırma, gençlerin yaptıkları iş riskli olsun ya da olmasın üretim sırasında kişisel ya da çevresel çeşitli etkenler nedeniyle belli düzeyde de olsa *bilinç dışı çatışma* (bunaltı) olgusunu yaşadıklarını, fakat bulunulan ortamın az da olsa ölüm tehlikesi potansiyeline sahip olmasının gençte belirgin düzeyde bunaltıyı artırdığını ve bunun sonucu olarak ruhsal bozukluklara neden olduğunu ortaya koymuştur.

Diğer bir araştırmada Uygur, Çeliker, Güzel, Tüz ve Yeşilbursa (1987) hastanelerin psikiyatri bölümlerine başvuran polis, asker vb. silahlı görev yapanlar üzerinde yaptıkları araştırmada, çalışma ortamının gerilimi arttıkça bireylerin ruhsal düzeylerinde de olumsuz yönde bir artış olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Benzer bir yargıya, Küey, Üstün ve Güleç (1987)'in Türkiye'de Ruhsal Bozukluklar Epidemiyolojisi adlı çalışmalarında da rastlanmaktadır.

Öte yanda, SCL 90-R testine ilişkin Türkiye'de yapılan en son çalışma, testin kısaltılmasıyla oluşturulan Kısa Semptom Envanteri'nin Türk gençlerinin ruhsal durumlarını taramada kullanılıp kullanılamayacağına incelemek amacıyla, Şahin ve Durak (1994) tarafından gerçekleştirilen araştırmadır. Araştırma, özetle, SCL R-90 testinin kısa formu olan Kısa

Semptom Envanteri'nin, Türk üniversite öğrencilerinin psikolojik sorunlarını, stres belirtilerini yakalayabilmek için SCL R-90 yerine kullanılabilir ve geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu ortaya koymuştur.

Bölüm III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, sorunun çözümünde izlenen yöneme yer verilmiş ve sırası ile araştırmanın deseni, denekler, gruba uygulanan işlem, veri toplama aracı, verilerin çözümü ve yorumlanmasına ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmanın Deseni

İlişkisel bir taramaya yönelik bu araştırmada, erbaş eğitiminin gençlerin ruhsal durumlarına etkisini inceleyebilmek için, 1 Eylül 1992 tarihinde Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olmak için eğitim görecekt 1972-3 celp erbaş adayları arasından seçilen örneklem grubuna SCL 90-R adı verilen test, eğitim başında ve sonunda uygulanmıştır. Daha sonra, her iki ölçümde elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye'de askerliğini erbaş olarak yapmasına karar verilmiş gençlerdir. Araştırmanın örneklem grubunu, 1993 yılında Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olmak için eğitim görecekt 1972-3 celp erbaş adayları oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, kolay ulaşılabilmek ve gönüllü katılım ölçütlerine yer verilmiştir. Örneklem grubu bu ölçütler doğrultusunda yansız olarak oluşturulmuştur. Eylül 1992 döneminde, 300 erbaş adayı ile araştırmaya başlanmıştır. Ancak, Ocak

1993 döneminde erbaş olan ilgili 300 denekten 253 denek, araştırmacının kolayca ulaşamayacağı Türkiye'nin çeşitli bölgelerine dağılmışlardır. Bu gelişme sonunda araştırmaya, geriye kalan 47 denekle devam edilmiştir. Kısaca, arştırmanın örneklem grubunu Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olarak görev yapan 47 asker oluşturmaktadır.

Deneklerin yaş durumu gösteren tablo Ek 5'de yer almaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, örneklem grubunun ruhsal durum düzeylerini ölçmek için, deneklere eğitimlerinin başında ve sonunda olmak üzere iki kez kısaca SCL 90-R olarak adlandırılan ruhsal belirti tarama testi uygulanmıştır.

SCL 90-R Ruhsal Belirti Tarama Testi

Ruhsal tarama belirti listesi, John Hopkins Üniversitesi Psikometrik Araştırma Ünitesi'nde; Leonard R. Derogatis ve arkadaşları (1977) tarafından Hopkins Symptom Check List (HSCL) olarak bilinen envanterden yararlanılarak geliştirilmiştir. Ruhsal Belirti Tarama Listesi SCL-90-R: Bireylerdeki psikolojik belirtilerin (semptomların) ne düzeyde olduğunu hangi alanlara yayıldığını belirleyen bir ölçü aracıdır. HSCL'nin beş semptom boyutuna ait ölçeğinde; somatizasyon (Som), obsesif-kompulsif (O-C), kişiler arası duyarlılık (INT), depresyon (DEP), kaygı (ANK), ve bunlara ek olarak dört yeni alt ölçek olan öfke-düşmanlık (HOS), fobik reaksiyon (DHOB), paranoid düşünce (PAR), psikotizm (PSY) bulunmaktadır. Dört cevap kategorisi içinde, "Hiç" den "İleri

derece"ye doğru 0-1-2-3-4 şeklinde işaretlenen ve bulunuş derecesini gösteren beş cevap skalası geliştirilerek, dokuz alt maddeden ve bir de ek skala olmak üzere on semptom rubundan oluşan bir tür kendini anlatma envanteri haline getirilmiştir. Doksan maddeden yedisi ek skalaya ait olup, bu ana gruplar dışında kalmaktadır. Onuncu semptom grubunu oluşturan bu maddeler yemek yeme ve uyku bozuklukları ile suçluluk duyguları gibi belirtileri içermektedir.

SCL- 90 - R Testinin Puanlaması

Belirti Tarama Listesi, bireylerin kendilerini tanımladığı (self-report türünden) çeşitli ruhsal belirtileri tanıyıp ölçmeye yönelik 90 sorudan oluşan bir ölçektir. Ölçeği cevaplayan birey her soru için (0) “Hiç”, (1) “Çok Az”, (2) “Orta Derecede”, (3) “Oldukça Fazla”, (4) “İleri Derecede” şeklinde işaretlemelerde bulunarak beş dereceli bir ölçme ifadesi vermektedir. Cevap kağıtlarının değerlendirilmesi, envanterin alt ölçeklerine ilişkin belirli maddeler bir araya getirilerek araştırmacı tarafından düzenlenen cevap anahtarı ile yapılmıştır. Bireyin alt ölçeklerle ilgili puanı, maddelere verdiği dereceler ile toplanır ve o alt ölçekteki madde sayısına bölünerek bulunur. Bu işlem tüm alt ölçekler için yapılmıştır. Örneğin; somatizasyon alt ölçeğinde yer alan semptom maddelerinden bireyin aldığı toplam puan somatizasyon boyutuyla ilgili semptom sayısına yani 12' ye bölünmüş ve böylece bireyin somatizasyon alt ölçeğine ilişkin puanı elde edilmiştir. Bunlar somatizasyon (SOM), obsesif-kompulsif (O-C), kişiler arası duyarlılık (INT), depresyon (DEP), bunaltı (ANK) , fobik bunaltı (PHOB), paranoid (PAR), psikotizm (PSY) puanlarıdır. Envanterin her bir alt ölçeğine ait elde edilen puanlarda birlikte toplam belirti puanının toplam madde sayısına (90'a) bölünmesi “genel semptom ortalaması” (General Symptomatic Index)'nı vermektedir

(Derogatis, Lipnan-Covi, 1971). Bu işlem, araştırma kapsamına giren öğrencilerin cevapları üzerinde yapılmış ve böylece öğrencilerin genel ruhsal belirti düzeylerini açıklayıcı puanlar elde edilmiştir. Bunlar SCL 90-R 'nin dokuz alt ve bir de semptom puanı (GSI) alınarak son puanı elde edilmiştir.

SCL 90-R Testinin Güvenirlik ve Geçerliği

SCL-90-R Testinin Güvenirliği

Envanterin norm çalışmaları Amerika Birleşik Devletleri'nde 1000 psikiyatrik hastadan oluşan heterojen bir örnekleme üzerinde gerçekleştirilmiştir, (Derogatis, Richels ve Rock, 1976). Derogatis ve arkadaşlarının yaptıkları SCL-90-R'nin güvenirlilik çalışmasında alınan iç yapı güvenirlilik katsayıları Ek 6'da yer alan Tablo 6'da verilmiştir.

Türkiye'deki Güvenirlilik Çalışması: Araştırma sonuçlarının ortak özellikleri, ölçeğin ülkemizde geçerli ve güvenilir olarak kullanılabileceğini desteklemektedir. Ancak yapılan güvenirlilik çalışması örneklerinin farklı olması nedeniyle, Yrd.Doç.Dr.Mustafa Kılıç tarafından araştırmada kullanılmak üzere aracın testin tekrarı yöntemiyle güvenirliliği yapılmıştır. Bu amaçla 1985-1986 öğretim yılı bahar sömestiresinde Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdari Yüksek Okulu'nun I-II-III-IV sınıflarında öğrenim gören 72 erkek ve 50 kız öğrenciyle testin tekrarı tekniği ile 15 gün arayla SCL-90-R iki kez uygulanmıştır. Uygulama sonucunda SCL-90-R'nin alt ölçeklerine ait güvenirlilik katsayılarına ilişkin Tablo 7, Ek 7'de verilmiştir.

Ek 8'de yer alan Tablo 8 incelendiğinde, en yüksek r değeri .77, en düşük r değeri ise .48 olarak bulunmuştur. .48-.47 arasında ranjin ara

korelasyon değerlerinin ortancası .66 olmak üzere değişmektedir. Yani SCL-90-R'nin ara korelasyon değerlerinin yarısı .61'in üstünde diğer yarısı ise .61'in altında yer almaktadır. Bu bulgulara göre bütün değerler p 0.05 düzeyinde bulunmuştur.

SCL-90-R Testinin Geğerliliği

Derogatis ve arkadaşları (1976) SCL-90-R'nin geçerlik çalışmalarını 100 erkek ve 109 kadından oluşan bir gönüllüler grubuna, Belirti Tarama Listesi ile MMPI ile yüksek korelasyon gösteren her bir boyutunun ilgili semptom yapılarını ölçebileceğini göstermiştir (Derogatis, Richels, Rock,1976). Belirti Tarama Listesi ile MMPI' ın çeşitli skalaların arasındaki korelasyon değerleri Ek 9'daki Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9'daki korelasyonlar incelendiğinde elde edilen değerlerin .64 ile .41 arasında değiştiği ve ortanca değerinin ise .49 olduğu görölmektedir. SCL-90-R'nin alt ölçekleri ile MMPI'nin alt ölçeklerinin korelasyon değerlerinin yüksek ve homojen bir yapı gösterdiği gözlenmektedir.

Türkiye'de Yapılan Geçerlik alışması: SCL-90-R'nin ölkemizde yapılan ilk geçerlik alışması Kılıç (1987) tarafından yapılmıştır. SCL-90-R'nin geğerliğini saptamak amacıyla 1985-1986 öğretim yılı bahar sömestiresinde H.Ü.S.İ.Y.O'nun I.,II.,III. ve IV. sınıflarında öğrenim gören 55 erkek ve 40 kız öğrenciyle SCL-90-R ile MMPI (Savaşır, 1981) uygulanmıştır. Uygulama sonucunda bulunan gençlik katsayıları Tablo 10'da (Ek 10) sunulmuştur.

Tablo 10 incelendiğinde SCL-90-R ile MMPI'nin benzer ölçekler geçerliğine ait korelasyon değerlerinin .40 ile .59 arasında değiştiği ve .42 ortanca değer gösterdiği görülmektedir. Bu iki ölçeğin alt test korelasyonları Tablo 9'da olduğu gibi, .40 üzerinde olanlar tabloya dahil edilmemiş olup, bu değerlerin Tablo 9'daki değerlere benzerlik gösterdiği gözlenmektedir. Bu bulgu sonuçlarına göre SCL-90-R'nin geçerliği açısından uygulanabilir olduğu söylenebilir. Klinik uygulamalarda yararlı bir ölçek olarak kullanılan SCL-90-R'nin sayısal açısından karşılaştırılabilir oluşu, kısalık ve açıklığı, sonuçların grafik ve istatistiksel yöntemlere uygunluğu gibi özellikleri ile geniş bir kullanım alanının bulunduğu ve çok çeşitli insan gruplarına uygulanabilir olduğu belirtilmiştir (Derogatis, Lipman ve Covi, 1973).

Uygulama

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan 47 erbaşa, örneklem grubunda daha önce yer alan diğer 253 erbaş adayı ile beraber, eğitimlerinin ilk günü olan 1 Eylül 1992 tarihinde SCL 90-R testi uygulanmıştır. Daha sonra askerlik görevini, Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olarak 1 Kasım 1993 tarihinde tamamlayan bu 47 erbaşa aynı SCL 90-R testi uygulanmıştır. Her iki ölçümden elde edilen bulgular karşılaştırılarak, araştırmanın sonucuna ilişkin yargılara varılmıştır.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırma kapsamına giren deneklerle ilgili ölçümler tamamlandıktan sonra, bütün cevap kağıtları araştırmacı tarafından elle puanlanmıştır. Araştırma grubunda yer alan erbaşların 1. ve 2. testlerine

ilişkin ham puanları elde edildikten sonra, bu puanlar araştırma denencelerinin sınanabilmesi için çizelgelere geçirilmiş ve grupların ortalama puanları ile puan dağılımlarının standart sapmaları hesaplanmıştır.

Birinci ve ikinci testlerin karşılaştırılmasında *t testi* tekniğinden yararlanılmış ve iki testin puan ortalamaları arasındaki fark .05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Araştırma işlemlerinin etkili olup olmadığına ilişkin yorumlarda ise iki test arasındaki puan farkları ve bu farkların anlamlı olup olmadığına dikkat edilmiştir.

Bölüm IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, “askeri eğitimin”, gençlerin sahip oldukları somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlık, depresyon, bunaltı, öfke, fobik bunaltı, paranoid düşünce ve psikotizm olarak adlandırılan ruhsal belirtilerin oluşturduğu bireyin ruhsal durumlarına etki edip etmediğini ilişkin bulgularla, bunların yorumuna yer verilmiştir.

Askeri Eğitim Alan Erbaş Adaylarının SCL 90-R Testine Göre Ruhsal Düzeylerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Eğitimin başında sahip oldukları somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlık, depresyon, kaygı, öfke, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikotizm düzeylerinin, eğitimin sonunda değişip değişmediğini belirlemek amacıyla, erbaş adayı askerlere SCL 90-R testi, eğitimin başında ve sonunda olmak üzere iki kez uygulanmış ve elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır.

1. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Somatizasyon (Fiziksel Rahatsızlıklar) Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen somatizasyon düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 11’de verilmiştir.

TABLO 11

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ SOMATİZASYON DÜZEYİNE
İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	Ortalamalar ss	farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	0.80	0.58				
Somatizasyon				0.04	46	0.50	0
Sontest	47	0.84	0.54				

Tablo 11’de görülebileceği gibi, testin ilk uygulandığında, deneklerin *somatizasyon* puanlarının ortalaması 0.80 bulunmuş, ikinci uygulamada bu 0.04 puanlık bir artışla 0.84 olarak saptanmıştır. Erbaşların, erbaş eğitiminin başında ve sonunda ölçülen somatizasyon puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile 0.05 anlamlılık düzeyinde sınandığında, farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu bulguya dayanarak, elde edilen verilerin, “erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki somatizasyon düzeyleri farklılaşmaktadır” biçiminde kurulan ilk araştırma denencesini desteklemediği söylenebilir. Başka bir deyişle, verilen erbaş eğitiminin gençlerde somatizasyon düzeyinde hiç bir etkisine rastlanmamıştır.

2. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Obsesif-Kompulsif (İstemdışı Kovulamayan ve Yinilenen Düşünce) Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen obsesif-kompulsif düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 12’de verilmiştir.

TABLO 12

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ OBSESİF-KOMPULSİF
DÜZEYİNE İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	Ortalamalar ss	farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	1.10	0.47				
Obsesif-kompulsif				-0.05	46	0.60	0
Sontest	47	1.05	0.54				

Testin ikinci uygulamasında *obsesif-kompulsif* düzey 0.05 puanlık bir azalmayla 1.05 puan olarak saptanmıştır. Farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin 0.05 anlamlılık düzeyinde uygulanan t testi sonunda, fark anlamlı bulunmamıştır. Böylece “erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki obsesif-kompulsif düzeyleri farklılaşmaktadır” biçimindeki ikinci araştırma denencesi de desteklenmemiş olur. Başka bir deyişle, testin ilk uygulamasında yüksek çıkan obsesif-kompulsif belirti, askerlik eğitimi süresince bir azalma göstermiş olmasına rağmen, farkın anlamlı çıkmaması, askerlik eğitiminin gençlerin obsesif-kompulsif düzeylerini etkilemediğini ortaya koymaktadır.

3. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Kişilerarası Duyarlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen kişilerarası duyarlık düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 13’de verilmiştir.

TABLO 13

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ KİŞİLERARASI DUYARLIK
DÜZEYİNE İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	Ortalamalar ss	farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	1.04	0.67				
Kişilerarası duyarlık				-0.11	46	1.19	1
Sontest	47	0.93	0.63				

Tablo 13, *kişilerarası duyarlık* belirtisinin, 0.11 azalmayla, ortalamalar arasındaki en büyük değişimin gözlemlendiği psikolojik belirtilerden biri olduğunu göstermektedir. Farkın anlamlılığına ilişkin uygulanan t testi, farkın anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Böylece, “erbaş eğitimi alan gençlerin eğitimin başında ve sonundaki kişilerarası duyarlık düzeyleri farklılaşmaktadır” biçimindeki üçüncü denencesi desteklenmiş olur. Araştırmada askerlik eğitiminin, gençlerin kişilerarası duyarlık düzeylerinde anlamlı bir değişime neden olduğu gözlemlenmesine rağmen, SCR 90-R testinin Türkiye’de yapılan güvenirlik çalışmaları sonunda kişilerarası duyarlık düzeyine ilişkin saptanan katsayı (0.79) dikkate alındığında, testin ilk uygulanması sonucu elde edilen kişilerarası duyarlık düzeyinin (1.04) normalden çok yüksek olduğu, ikinci uygulama sonunda da bu düzeyin (0.93) normale daha yaklaştığı görülebilir. Böylece,

askerlik eğitiminin gençlerin kişilerarası duyarlık düzeylerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

4. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Depresyon (Ruhsal Çöküntü) Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen depresyon düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 14’de verilmiştir.

TABLO 14

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ DEPRESYON DÜZEYİNE
İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	ss	Ortalamalar farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	1.01	0.57				
Depresyon				-0.15	46	1.71	1
Sontest	47	0.86	0.55				

Tablo 14’de görüldüğü gibi, testin ilk uygulamasında, deneklerin *depresyon* puanlarının ortalaması 1.01 gibi yüksek bir puan bulunmuş, ikinci uygulamada bu 0.15 puanlık bir azalmayla 0.86 olarak saptanmıştır. Erbaşların, erbaş eğitiminin başında ve sonunda ölçülen depresyon puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile 0.05 anlamlılık düzeyinde sınandığında, farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulguya dayanarak, elde edilen verilerin, “erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki depresyon düzeyleri farklılaşmaktadır” biçiminde kurulan denenceyi desteklediği söylenebilir. Kişilerarası duyarlık belirtisinde olduğu gibi, araştırmada askerlik eğitiminin, gençlerin

depresyon düzeylerinde anlamlı bir değişime neden olduğu gözlemlenmesine rağmen, SCL 90-R testinin Türkiye’de yapılan güvenilirlik çalışmaları sonunda depresyon düzeyine ilişkin saptanan katsayı (0.78) dikkate alındığında, testin ilk uygulanması sonucu elde edilen depresyon düzeyinin normalden çok yüksek olduğu, ikinci uygulama sonunda da bu düzeyin normale daha yaklaştığı görülebilir. Başka bir deyişle, testin ilk uygulamasında normalden yüksek çıkan depresyon belirtisi, askerlik eğitimi süresince bir azalma göstermiştir. Farkın anlamlı çıkması, askerlik eğitiminin gençlerin depresyon düzeylerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

5. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Bunaltı (Bilinç Dışı Çatışma) Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen bunaltı düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 15’de verilmiştir.

TABLO 15

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ BUNALTI DÜZEYİNE
İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	Ortalamalar ss	farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	0.92	0.58				
Bunaltı				-0.02	46	0.39	0
Sontest	47	0.90	0.59				

İlk uygulamada 0.92 saptanan **bunaltı** düzeyi, ikinci uygulamada 0.90 olarak bulunmuştur. Ortalamalar dikkate alındığında, askerlik

eğitiminin en düşük oranda, bunaltı belirtisinde bir değişime yol açtığı tabloda görülmektedir. Farkın, 0.05 anlamlılık düzeyindeki anlamlılığına ilişkin yapılan t testi sonunda, anlamlı olmadığı bulunmuştur. Böylece, araştırmanın “erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki bunaltı düzeyleri farklılaşmaktadır” biçiminde düzenlenen diğer bir denencesi de desteklenmemiş olur.

6. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Öfke Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen öfke düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 16’de verilmiştir.

TABLO 16

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ ÖFKE DÜZEYİNE İLİŞKİN
PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	Ortalamalar ss	farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	0.75	0.48				
Öfke				0.11	46	1.50	1
Sontest	47	0.86	0.47				

Testin ikinci uygulamasında *öfke* düzeyi 0.11 puanlık bir artmayla 0.86 puan olarak saptanmıştır. Farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin 0.05 anlamlılık düzeyinde uygulanan t testi sonunda, fark anlamlı bulunmuştur. Böylece “erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki öfke düzeyleri farklılaşmaktadır” biçimindeki araştırma denencesi desteklenmiş olur. Tablo, öfkenin, askerlik eğitimi boyunca arttığını ortaya koymaktadır.

Yıl boyunca uyuşturucu bağımlısı, antisosyal vb. gerek ruhsal gerekse de fiziksel açıdan rahatsız olan kişilerle çalışması, erbaşın hoşgörüsünün azalmasına neden olmaktadır. Eğitim verdiği sürece, erbaş psikolojik açıdan yorulmaktadır. Yaşam tarzı değişen bir kişiyi asker yaparken, hoşgörü, dayanma, sabır sınırını kaybetmemeye çalışmakta; kanun, yönetmelik ve askeri kurallara uyma zorunluluğu yanısıra belli bir davranış kalıbı göstermek zorunda kalmaktadır. Bunun yanısıra, sivil hayatında iş bulma ve evlilik problemleri erbaşta öfke ölçeğinin yükselmesine sebep olmaktadır.

7. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Fobik Bunaltı (Bir Nesneden Gereksiz Korku) Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen fobik bunaltı düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 17’de verilmiştir.

TABLO 17

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ FOBİK BUNALTI DÜZEYİNE
İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	ss	Ortalamalar farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	0.74	0.48				
Fobik Bunaltı				-0.05	46	0.63	0
Sontest	47	0.69	0.45				

Tablo 17’de, testin ilk uygulamasında, deneklerin *fobik bunaltı* puanlarının ortalamasının 0.74, ikinci uygulamada bunun, 0.05 puanlık bir azalmayla 0.69 olarak saptandığını göstermektedir. Erbaşların, erbaş

eğitiminin başında ve sonunda ölçülen fobik bunalı puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile 0.05 anlamlılık düzeyinde sınıandığında, farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu bulguya dayanarak, elde edilen verilerin, “erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki fobik bunalı düzeyleri farklılaşmaktadır” biçiminde kurulan araştırma denencesini desteklemediği söylenebilir. Başka bir deyişle, verilen erbaş eğitiminin gençlerde fobik bunalı düzeyinde hiç bir etkisine rastlanmamıştır.

8. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Paranoid Düşünce (Bilinç Dışı Kuşku) Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen paranoid düşünce düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 18’de verilmiştir.

TABLO 18

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ PARANOİD DÜŞÜNCE
DÜZEYİNE İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	ss	Ortalamalar farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	0.86	0.61				
Paranoid Düşünce				0.05	46	0.54	0
Sontest	47	0.91	0.61				

Eğitimin başında uygulanan test, deneklerdeki *paranoid* düşünce düzeyinin 0.86 olduğunu göstermiştir (Tablo 18). Eğitimden sonra testin tekrarlanması sonucunda, bu düzeyin 0.05 artmayla 0.91 puana ulaştığı

gözlemlenmiştir. Yapılan anlamlılık sınaması, bu değişimin (farkın) anlamlı olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu bulgulara dayanarak, “erbaş eğitimi alan gençlerin, eğitimin başında ve sonundaki paranoid düşünce düzeyleri farklılaşmaktadır” biçimindeki araştırma denencesinin desteklenmediği söylenebilir. Ayrıca, testin ilk uygulamasında gözlemlenen paranoid düşünce belirtisi, askerlik eğitimi süresince bir artma göstermiş olmasına rağmen, farkın anlamlı çıkmaması, askerlik eğitiminin gençlerin paranoid düşünce düzeylerini etkilemediğini ortaya koymaktadır.

9. Askeri Eğitimin Erbaş Adaylarının Ruhsal Etkilere Bağlı Psikotizm (Akli Dengenin Bozulması) Düzeyine İlişkin Bulgular

Askeri eğitime alınan erbaş adaylarının SCL 90-R testiyle ölçülen psikotizm düzeyine ilişkin puanların ortalaması, standart sapması ve t değeri Tablo 19’de verilmiştir.

TABLO 19

SCL 90-R TESTİNE GÖRE
ASKERİ EĞİTİM ALAN ERBAŞ ADAYLARININ PSİKOTİZM DÜZEYİNE
İLİŞKİN PUANLARIN ORTALAMALARI ARASINDAKİ FARKLAR

Değişken	n	x	ss	Ortalamalar farkı	Sd	t değeri	Anlamlılık
Öntest	47	0.74	0.51				
Psikotizm				-0.08	46	1.00	0
Sontest	47	0.66	0.49				

Son olarak, Tablo 19, testin ilk uygulamasında 0.74 olarak hesaplanan *psikotizm* düzeyi, ikinci uygulamada 0.08 puanlık bir azalmayla 0.66 bulunduğunu göstermektedir. Yapılan t testi, bu farkın

anlamli olmadigini ortaya koymuŖtur. Böylece, “erbaŖ eğitimi alan gençlerin, eğitimin baŖında ve sonundaki psikotizm düzeyleri farklılaŖmaktadır” biçimindeki araŖtırmanın son denencesi de desteklenmemiŖ olur.

Özetle, araŖtırma sonunda, ortalamalar arasındaki en büyük deđiŖim, öfke (0.11), kiŖilerarası duyarlık (-0.11) ve depresyon (-0.15) belirtilerinde, en küçük deđiŖim ise bunaltı (0.2) ve somatizasyonda (0.4) gzlemlenmiŖtir. ErbaŖların, erbaŖ eğitiminin baŖında ve sonunda ölçülen psikolojik belirtileri arasındaki farkın anlamli olup olmadığı t testi ile sınıandığında, somatizasyon, obsesif-kompulsif, bunaltı, fobik bunaltı, paranoid dŖnce ve psikotizm belirtilerindeki deđiŖim anlamli çıkmaz iken kiŖilerarası duyarlık, depresyon ve öfke belirtilerindeki deđiŖim anlamli ıkmıŖtır.

Elde edilen bulgular ıŖıđında, erbaŖların ruhsal durumlarını oluŖturan psikolojik belirtilere iliŖkin, erbaŖ eğitiminin baŖında ve sonunda uygulanan testler sonunda elde edilen puan ortalamaları arasında önemli farklara rastlanmadığı söylenebilir.

Bölüm V

ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER

Özet

Bu araştırma, askeri eğitimin, gençlerin sahip oldukları somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlık, depresyon, bunalıtı, öfke, fobik bunalıtı, paranoid düşünce ve psikotizm olarak adlandırılan psikolojik belirtilerin oluşturduğu ruhsal durumlarına etki edip etmediğini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma, 1993 yılında Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olmak için eğitim görecektir 1972-3 celp erbaş adayları arasından, kolay ulaşılabilme ve gönüllü katılım ölçütlerine göre, yansız olarak seçilmiş 47 asker üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklere, eğitimlerinin ilk günü olan 1 Eylül 1992 tarihinde SCL 90-R testi uygulanmıştır. Daha sonra askerlik görevini, Kütahya Hava Er Eğitim Tugayı'nda erbaş olarak, 1 Kasım 1993 tarihinde tamamlayan, 47 erbaş aynı SCL 90-R testi son kez uygulanmıştır. Her iki ölçümden elde edilen bulgular karşılaştırılarak, araştırmanın sonucuna ilişkin yargılara varılmıştır.

Erbaşların ruhsal durumlarını oluşturan psikolojik belirtilere ilişkin, erbaş eğitiminin başında ve sonunda uygulanan testler sonunda elde edilen puan ortalamaları arasında önemli farklara rastlanmamıştır. Ortalamalar arasındaki en büyük değişim, öfke (0.11), kişilerarası duyarlık (-0.11) ve depresyon (-0.15) belirtilerinde, en küçük değişim ise bunalıtı (0.2) ve somatizasyonda (0.4) gözlemlenmiştir. Erbaşların, erbaş eğitiminin başında

ve sonunda ölçülen psikolojik belirtileri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile sınındığında, somatizasyon, obsesif-kompulsif, bunaltı, fobik bunaltı, paranoid düşünce ve psikotizm belirtilerindeki değişim anlamlı çıkmaz iken kişilerarası duyarlık, depresyon ve öfke belirtilerindeki değişim anlamlı çıkmıştır.

Yargı

Araştırma bulgularına dayanarak, askerlik eğitiminin, gençlerin kişiler arası duyarlık, depresyon ve öfke belirtilerini etkilediği yargısına varılmıştır. Askerlik eğitiminin, erbaşın somatizasyon, obsesif-kompulsif, bunaltı, fobik bunaltı, paranoid düşünce, psikotizm belirtilerinde anlamlı bir değişikliğe yol açmazken, kişilerarası duyarlık ve depresyon belirtilerini normalden çok yüksek düzeydeyken, normale yaklaştırdığını ortaya koymuştur. Öfke belirtilerinde gözlenen artış, erbaşların gerek ruhsal gerekse de fiziken açıdan rahatsız erlerin eğitiminden sorumlu olmanın verdiği gerginliğin, askerlik sonrası evlilik, iş bulma, vb. toplumsal sorunlarla birleşmesi sonucuna bağlanmıştır. Buna dayanarak, gençlerin askere giderken hissettikleri kaygının yersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Askerlik süresince gençlerin birarada belirli hedeflere ulaşmak için aynı işleri yapıyor olmaları, gençlerde birliktelik ve toplum olma bilincinin gelişmesine buna bağlı olarak da, gençlerin sorunlar karşısında yardım alabilecekleri kişilerin etraflarında bulunmaları ve değerleri milyarları bulan araç-gereçlerin sorumluluklarının verilmesi onların depresyon ve kişiler arası duyarlık belirti düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir.

Öneriler

Bu araştırma bulgularına göre, gençlerin askere gelirken sahip oldukları askerliğe ilişkin psikolojik kaygıların, yersiz olduğu anlaşılmıştır. Askerliğe gidişin bir kaygıya yol açmaması için, askerlik çağına yaklaşan gençlere askerlik çeşitli basın yayın araçları yoluyla tanıtılmalı; yine, gençler askerliğe gitme konusunda güdülenmelidirler. Televizyon programları, doğrudan eve gönderilebilecek broşürler vb. gençlerin askerliğe ilişkin kaygılarını ortadan kaldırabilir, ya da en az düzeye indirir.

Askerliğin gençler ve toplum üzerindeki etkileri, askerlik olgusunun toplum sosyolojisi içindeki yeri ve önemi, enformasyon toplumunda askerliğin yeri gibi askerlik ve gençliğe ilişkin çeşitli konularda daha fazla araştırma yapılmasını da önerilmektedir. Ancak araştırmalarla, gençlerin ruhsal problemleri ortaya çıkar ve bunlara çözüm yolları geliştirilebilir. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bünyesinde gerek bedenen gerekse de ruhen daha sağlıklı gençlerin bulunması daha güçlü bir Türkiye anlamına gelmektedir.

EKLER

EK	SAYFA
1. FRANSIZ GENÇLERİNİN ASKERLİK YAPMA NEDENLERİ	50
2. “ZAMAN YİTİRDİM” SORUSUNA VERİLEN CEVAPLAR	50
3. TÜRK GENÇLERİNİN ASKERLİĞİN NİTELİĞİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ	51
4. SCL 90-R TESTİNİN UYGULANDIĞI TÜRK GENÇLERİNİN RUHSAL DURUMLARINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI	51
5. ARAŞTIRMAYA KATILAN ERBAŞLARIN DOĞUM TARİHLERİ	52
6. SCL 90-R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİNE AİT GEÇERLİK KATSAYILARI	52
7. TÜRKİYEDE SCL 90-R TESTİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN ALT ÖLÇEKLERE AİT GEÇERLİK KATSAYILARI	53
8. SCL 90-R TESTİNİN ÖLÇEKLERİNE İLİŞKİN ARA KORELASYONLARI	53
9. SCL 90-R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİYLE MMPI’İN ALT ÖLÇEKLERİ ARASINDAKİ BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ KORELASYONU	54
10. SCL 90-R TESTİNİN MMPI’YLE OLAN BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ	54
11. ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA, SAHİP OLDUKLARI RUHSAL BELİRTİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	55
12. SCL 90-R TESTİ	56

EK - 1

TABLO 1

FRANSIZ GENÇLERİNİN ASKERLİK YAPMA NEDENLERİ

NEDENLER (Savunma)	Askerlikten	
	Önce (%)	Sonra (%)
Özgürlüklerini	37.5	28
Ailelerini	19	37
Fransa'yı	13.5	17.5
Kendilerini	10.5	15.5
Halkı	8	4.2
Hükümeti	1	1.8
Malvarlıklarını	0.2	1.5

EK - 2

TABLO 2

“ZAMAN YİTİRDİM” SORUSUNA VERİLEN CEVAPLAR

CEVAPLAR	Askerlikten	
	Önce (%)	Sonra (%)
Katılıyorum	62	65
Katılmıyorum	28	30

EK - 3

TABLO 3

TÜRK GENÇLERİNİN ASKERLİĞİN NİTELİĞİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ

NİTELİK	Sayı	Yüzde (%)
Kutsal bir görevdir	89	44.5
Yasal bir zorunluluktur	102	51
Statü elde etme aracıdır	2	1
Ülke için gereklidir	6	3
Diğer	-	-
Cevapsız	1	0.5
Toplam	200	100

EK - 4

TABLO 4

SCR 90-R TESTİNİN UYGULANDIĞI TÜRK GENÇLERİNİN RUHSAL DURUMLARINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI

RUHSAL BELİRTİLER	Denekler	
	Lise Öğrencileri	Üniversite Öğrencileri
Somatizasyon	0.56	1.02
Obsesif-Kompulsif	0.96	1.34
Kişilerarası duyarlık	1.10	1.11
Depresyon	0.73	1.18
Bunaltı	0.63	1.28
Öfke	0.70	1.16
Fobik Bunaltı	0.43	0.61
Paranoid Düşünce	0.70	1.18
Psikotizm	0.71	0.80

EK - 5

TABLO 5

ARAŞTIRMAYA KATILAN ERBAŞLARIN DOĞUM TARİHLERİ

DOĞUM YILI	ERBAŞ SAYISI
1967	1
1968	1
1969	3
1970	10
1971	11
1972	21
TOPLAM	47

EK - 6

TABLO 6

SCL90-R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİNE AIT GÜVENİRLİK KATSAYILARI

RUHSAL DURUMLAR	GÜVENİRLİK KATSAYISI
Somatizasyon (SOM)	0.86
Obsesif-Kompulsif (O-C)	0.86
Kişiler arası duyarlık (INT)	0.86
Depresyon (DEP)	0.90
Bunaltı (ANK)	0.85
Öfke (HOS)	0.84
Fobik Bunaltı (PHOD)	0.82
Paranoid Düşünce (PAR)	0.80
Psikotizm (PSY)	0.77

EK - 7

TABLO 7

TÜRKİYE'DE SCL90-R TESTİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN ALT ÖLÇEKLERİNE AIT GÜVENİRLİK KATSAYILARI

RUHSAL DURUMLAR	GÜVENİRLİK KATSAYISI
Somatizasyon (SOM)	0.82
Obsesif-Kompulsif (O-C)	0.84
Kişiler arası duyarlık (INT)	0.79
Depresyon (DEP)	0.78
Bunaltı (ANK)	0.73
Öfke (HOS)	0.78
Fobik Bunaltı (PHOD)	0.63
Paranoid Düşünce (PAR)	0.77
Psikotizm (PSY)	0.77

Ek skala 77'dir.

EK - 8

TABLO 8

SCL-90-R'NİN ÖLÇEKLERİNE İLİŞKİN ARA KORELASYONLARI

SCL	SOM	O-C	INT	DEP	ANK	HOS	PHOB	PAR	PSY	EK
SOM +r		.62 8.74	.54 6.99	.64 9.07	.67 9.075	.55 7.12	.57 7.50	.52 6.58	.61 8.41	.61 8.52
O-C +r			.66 9.52	.75 12.57	.69 10.52	.53 6.82	.59 8.08	.53 6.90	.59 8.08	.62 8.63
INT +r				.74 11.90	.70 10.73	.62 8.56	.61 8.43	.61 8.41	.65 9.47	.56 7.32
DEP +r					.77 13.05	.60 8.10	.60 8.28	.61 8.34	.62 8.70	.70 10.73
ANK +r						.65 9.31	.69 10.55	.59 7.90	.70 10.76	.72 11.76
HOS +r							.48 6.02	.56 7.48	.55 7.21	.54 6.97
PHOB +r								.57 7.50	.60 8.13	.54 6.97
PAR +r									.65 9.27	.53 6.82
PSY +r										.61 8.49

EK - 9

TABLO 9

SCL 90- R TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİ İLE MMPI'N
ALT ÖLÇEKLERİ ARASINDAKİ BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ
KORELASYONU GÖSTERİR DAĞITIM :

MMPI									
SCL	Hs	D	Hy	Pd	Mf	Pa	Pt	Sc	Ma
Si									
SOM	.57		.48						
O-C		.41					.54	.57	
INT								.53	.49
DEP							.48	.55	
ANX							.47	.51	
PHOB							.43		
PAR						.42			
PSY				.51		.48	.48	.64	

EK - 10

TABLO 10

SCL-90-R TESTİNİN
MINNESOTA ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİK ENVANTERİ (MMPI) İLE
OLAN BENZER ÖLÇEKLER GEÇERLİĞİ.

MMPI										
SCL	Hs	D	Hy	Pd	Mf	Pa	Pt	Sc	Ma	Si
SOM	.42		.43							
O-C		.42					.54	.48		
INT	.47			.41				.48		
DEP	.42	.40		.46	.41		.40	.44		
ANX					.42		.43	.47		
HOS					.41	.40				.40
PHOB							.41			
PAR						.40				
PSY				.41		.40	.46	.59		
EK	.49	.43					.51	.44		

TABLO 20

ERBAŞ ADAYLARININ, EĞİTİMİN BAŞINDA VE SONUNDA
SAHİP OLDUKLARI PSİKOLOJİK BELİRTİ DÜZEYLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI

GRUPLAR	I. TEST			II. TEST			Ortala- malar farkı	Sd	t değeri
	n	x	ss	n	x	ss			
Somatizasyon	47	0.80	0.58	47	0.84	0.54	0.04	46	0.50
Obsesif-Kompulsif	47	1.10	0.47	47	1.05	0.54	-0.05	46	0.60
Kişilerarası duyarlık	47	1.04	0.67	47	0.93	0.63	-0.11	46	1.19
Depresyon	47	1.01	0.57	47	0.86	0.55	-0.15	46	1.71
Bunaltı	47	0.92	0.58	47	0.90	0.59	-0.02	46	0.39
Öfke	47	0.75	0.48	47	0.86	0.47	0.11	46	1.50
Fobik Bunaltı	47	0.74	0.48	47	0.69	0.45	-0.05	46	0.63
Paranoid Düşünce	47	0.86	0.61	47	0.91	0.61	0.05	46	0.54
Psikomatizm	47	0.74	0.51	47	0.66	0.49	-0.08	46	1.00

p<0.05

SCL 90-R

Adı-Soyadı : Cinsiyeti :
Yaş : Tarihi :
Açıklama :

Aşağıda zaman zaman herkeste olabilecek yakınma ve soruların bir listesi vardır. Lütfen her birini dikkatlice okuyunuz. Sonra bu durumu bugüne dahil olmak üzere son bir kaç ay içinde sizi ne ölçüde huzursuz ve tedirgin ettiğini gözönüne alarak aşağıda belirtilen tanımlamalardan uygun olanın numarasını karşısındaki boşluğa yazınız. Düşüncenizi değiştirirseniz ilk yazdığınız numarayı tamamen siliniz. Lütfen başlangıç örneğini dikkatlice okuyunuz ve anlamadığınız bir cümle ile karşılaştığınızda uygulayan kişiye danışınız.

Örnek _____ :

Aşağıda belirtilen sorundan ne ölçüde rahatsız olmakta sınız?

Cevap

Örnek: Bel ağrısı...3...

Tanımlama

- 0 Hiç
1 Çok az
2 Orta derecede
3 Oldukça fazla
4 Aşırı düzeyde

1-Baş ağrısı	
2-Sinirlilik veya içinin titremesi	
3-Zihinden atamadığınız yineleyici (tekrarlayıcı) hoşla gitmeyen düşünceler.	
4-Baygınlık ve baş dönmesi	
5-Cinsel arzuya ilginin kaybı	
6-Başkaları tarafından eleştirilme duygusu	
7-Her hangi birinin düşüncelerinizi kontrol edebileceği fikri	
8-Sorunlarınızdan pek çoğu için başkalarının suçlanması gerektiği fikri	
9-Olayları anımsamada güçlük	
10-Dikkatsizlik veya sakarlıkla ilgili endişeler	
11-Kolayca gücünme, rahatsız olma hissi	
12-Göğüs veya kalp bölgesinde ağrılar	

13-Caddelerde veya açık alanlarda korku hissi	
14-Enerjinizde azalma veya yavaşlama hali	
15-Yaşamınızın sona ermesi hali düşünceleri	
16-Başka kişilerin duymadıkları sesleri duyma	
17-Titreşme	
18-Çoğu kişiye güvenilmesi gerektiği düşüncesi	
19-İştah azalması	
20-Kolayca ağlama	
21-Karşı cinsten kişilerle ilgili utangaçlık ve rahatsızlık hissi	
22-Tuzağa düşürülmüş veya tuzağa yakalanmış olma hissi	
23-Bir neden olmaksızın aniden korkuya kapılma	
24-Kontrol edilemeyen öfke patlamaları	
25-Evden dışarıya yalnız çıkma korkusu	
26-Olanlar için kendini suçlama	
27-Belin alt kısmında ağrılar	
28-İşlerin yapılmasında erteleme düşüncesi	
29-Yalnızlık hissi	
30-Karamsarlık hissi	
31-Her şey için çok fazla endişe duyma	
32-Her şeye karşı ilgisizlik hali	
33-Duygularınızın kolayca incitilebilmesi hali	
34-Diğer insanların sizin özel düşüncelerinizi bilmesi hali	
35-Korku hissi	
36-Başkalarının sizi anlamadığı veya hissedemeyeceği duygusu	
37-Başkalarının sizi sevmediği veya dostça olmayan davranışlar gösterdiği hissi	
38-İşlerin doğru yapıldığından emin olabilmek için çok yavaş yapmak	
39-Kalbin çok hızlı çarpması	
40-Bulantı veya midede rahatsızlık hissi	
41-Kendini başkalarından aşağı görme	
42-Adele (kas) ağrıları	
43-Başkalarının sizi gözlediği veya hakkınızda konuştuğu hissi	
44-Uykuya dalmada güçlük	
45-Yaptığınız işleri bir ya da bir kaç kere kontrol etme	
46-Karar vermede güçlük	
47-Otobüs, tren, metro gibi araçlarla yolculuk etme hissi	

48-Nefes almada güçlük	
49-Soğuk ve sıcak basması	
50-Sizi korkutan belirli uğraşlar veya nesnelerden kaçınma durumu	
51-Hiç bir şey düşünmeme hali	
52-Bedeninizin bazı kısımlarında uyuşma, karıncalanma olması	
53-Boğazınıza bir yumru tıkanma hissi	
54-Gelecek konusunda ümitsizlik	
55-Düşüncelerinizi bir konuya yoğunlaştırmada güçlük	
56-Bedeninizin çeşitli kısımlarında zayıflık hissi	
57-Gerginlik veya coşku hissi	
58-Kol ve bacaklarda ağırlık hissi	
59-Ölüm ya da ölme düşünceleri	
60-Aşırı yemek yeme	
61-İnsanlar size baktığı veya hakkınızda konuştuğu zaman rahatsızlık duyma	
62-Size ait olmayan düşüncelere sahip olma	
63-Bir başkasına vurmak, zarar vermek, yaralamak dürtülerinin olması	
64-Sabahın erken saatlerinde uyanmak	
65-Yıkanma, sayma, dokunma gibi bazı hareketleri yineleme hali	
66-Uykuda huzursuzluk, rahat uyuyamama	
67-Bazı şeyleri kırıp dökme isteği	
68-Başkalarının paylaşıp kabul etmediği inanç ve duyguların olması	
69-Başkalarının yanında kendini çok sıkılgan hissetme	
70-Çarşı, sinema gibi kalabalık yerlerde rahatsızlık hissi	
71-Herşeyin bir yük gibi görülmesi	
72-Dehşet ve panik nöbetleri	
73-Toplum içinde yer içerken huzursuzluk hissi	
74-Sık sık tartışmaya gitme	
75-Yalnız bırakıldığınızda sinirlilik hali	
76-Başkalarının sizi başarılarınız için yeterince takdir etmediği duygusu	
77-Başkalarıyla birlikte olunan durumlarda bile yalnızlık hissetme	
78-Yerinizde duramayacak ölçüde rahatsızlık duyma	

79-Değersizlik duygusu	
80-Size kötü bir şey olacakmış duygusu	
81-Bağırma veya eşyaları fırlatma	
82-Toplum içinde bayılacağınız duygusu	
83-Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu	
84-Cinsellik konusunda sizi çok rahatsız eden düşüncelerin olması	
85-Günahlarınızdan dolayı cezalandırılması gerektiği duygusu	
86-Korkutucu türden düşünce ve haller	
87-Bedeninizde ciddi bir rahatsızlık olduğu düşüncesi	
88-Başka bir kişiye karşı asla yakınlık duymama	
89-Suçluluk duygusu	
90-Aklınızdan bir bozukluğun olduğu düşüncesi	

KAYNAKLAR

- Aytar, G. Bir Grup Üniversite Öğrencisinde Yaşam Olayları, Depresyon ve Kaygı Araştırması. XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, 1985.
- Beck A. T. An Inventory for Measuring Depression. Arch Gen Psychi, 4. 1961.
- Birand, M. A. Emret Komutanım. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1986.
- Birsöz, S. Hastalık Öncesi Yaşam Değişimleri ve Ruhsal Sonuçları Üzerinde Bir İnceleme (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1980.
- Bowlby, M. Maternal Care and Mental Health. Geneva: WHO Monograph No. 2, 1951.
- Bozdemir, M. Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No. 486, 1982.
- Breuer, A. Studies in Hysteria. New York: Nervous and Mental Disease Monograph, 1985.
- Cameron, N. Personality development and Psychology. Boston: Houghton Mifflin Com., 1973
- Can, G. Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarını Etkileyen Etmenler. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:392, 1990.
- Carl, von C. Harp Üzerine. Birinci Cilt. Çev. H. f. Çeliker. Ankara: Gnkur. Basımevi, 1984.
- Commission Armee Jeuness, La psychologie dans l'Armee. Paris: 1971
- Çuhadaroğlu, F. Liseli Gençlerde Psikiyatrik Semptom Dağılımı. Yayınlanmamış araştırma raporu. Ankara, 1985.
- . Üniversite Öğrencilerinde Psikiyatrik Semptom Dağılımı. XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Marmaris, 29 Ekim-1 Kasım 1986.

- Dağ, İ. Üniversite Öğrencilerinde Ruhsal Düzey. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1991.
- Derogatis, L.R., R.S. Lipman ve L. Covi. SCL-90-R : An out Patient Psychiatric Rating Scale and Preliminary Report, Psychopharm Bullet, 1973.
- Derogatis, L.R., K. Richels ve A. F. Rock, "The SCL-90-R and MMPI: A Step In Validation of A New Self - Reports". British Jurnal of Psyhiatry, 1976.
- Derogatis, L.R. SCL-90-RAdministration, Scoring And Procedures Manuel-I, U.S.A., John Hopkins University School Of Medicine, 1977.
- Derogatis, L.R. and P.A. Cleary, Factorial Inveriance Acraas Gender for The Primary Symptom Dimensons of The SCL-90-R, 1977.
- Erikson, J. Childhood and Society. New York: W. W. Norton, 1968.
- Erkan, G. Boşanmanın Çocukların Benlik Tasarımı Düzyine Etkisi. XXIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, 14-18 Eylül 1987.
- Gökçakan, Z., Bireysel Ve Grupla Psikolojik Danışmanın Uzun Süreli Hemodializ Tedavisinin Hastalarda Yol Açtığı Ruhsal Bozuklukları Azaltmadaki Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1978.
- Gökler, B. Nevrotik Kadın Hastaların İlkokul Çağındaki Çocuklarının Ruhsal Belirtiler Yönünden Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi , 1978.
- Hava Harp Okulu Yayınları. Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye. İstanbul, 1992.
- Hava Harp Okulu Yayınları. Yeni Uluslararası Gelişmeler Açısından Türkiye'nin Stratejik Öncelikleri. İstanbul, 1993.
- Hurley, I. A. Hava Gücü ve Savaş. A.B.D. Air Force Academy, 1979.
- Kılıç, M. Değişik Psikolojik Arazilara Sahip Olan Veya Olmayan Öğrencilerin Sorunları (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1987.

Kırkpınar, A. Lise Öğrencilerinde Ruhsal Belirti Tarama Testinin Uygulanışı. 1992

Köknel, Ö. Kişilik. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 1987.

-----, Zorlanan insan. İstanbul: Altın Kitap Yayınevi, 1986.

Küey, L., Üstün, B. ve Güleç, C. Türkiye’de Ruhsal Bozukluklar Epidemiyolojisi. XXIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, 14-18 Eylül 1987.

Özbay, H. Ergenlerin Yakınmalarının Tanıdaki Seçiciliği. (Doçentlik Tezi). Ankara: A.Ü. Tıp Fakültesi, 1981

Öztürk, V. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. İstanbul: Meteksan, 1989

Paukner, J. D. Review of SCL 90-R, The Ninth Mental Measurements Yearbook’da J.V. Mitchell (Ed) Cilt 2, Nebraska: University of Nebraska.

Payne, R. W. Review of SCL 90-R, The Ninth Mental Measurements Yearbook’da J.V. Mitchell (Ed) Cilt 2, Nebraska: University of Nebraska.

Savaşır, I. Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri El Kitabı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi , 1987.

Sert, M. Acemi Erde Ruhsal Belirtiler (Yayınlanmamış Tez). 1992

Spor, Y., Türkbıkmaz, A., Akyıldız, N ve Akayoğlu, A. İş Kazası Riski Yüksek ve Düşük İşlerde Çalışan İşçiler Arasındaki Anxiete Oranının İncelenmesi. XXIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, 14-18 Eylül 1987.

Şahin, H. N. ve A. Durak. Üniversite Öğrencilerinde Stres: Kişilik, Olaylar, Belirtiler. 8. Ulusal Psikoloji Kongresi. İzmir, 1994

Şahin, H. N. ve A. Durak. Kısa Symptom Envanteri: Türk Gençleri İçin Uyarlanması. Türk Psikoloji Dergisi, Haziran 1994, 9 (31).

Tezcan, M. Stereotipler ve Değerler (Doçentlik Tezi). Ankara: A.Ü., 1973.

Uygur, N., Çeliker, A. R., Güzel, A., Tüz, C. ve Yeşilbursa, D. Silahlı Görev Yapan Psikiyatrik Olguların Psikososyal Sorunları. XXIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, 14-18 Eylül 1987.

Yörükoğlu, A. Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: İş Bankası Kültür Yayını, 1978-1984.

-----, Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunları. Ankara: İş Bankası Kültür Yayını, 1986.

DİĞER KAYNAKLAR

1111. Sayılı Kanun

211. Sayılı İç Hizmet Kanunu

Askeri Ceza Kanunu

T.S.K Personel Kanunu

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ocak 1994, No. 339

PDR Dergisi, O.D.T.Ü. Yayınları, 1993.

Sabah, 1 Mayıs 1984. s. 4.

Disiplin Mahkemeleri Kanunu

Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu